

Regeringens skrivelse

2011/12:44

Handlingsplan för att värna demokratin mot
våldsbejakande extremism

Skr.
2011/12:44

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 8 december 2011

Jan Björklund

Birgitta Ohlsson
(Justitiedepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I handlingsplanen redovisas åtgärder som regeringen vidtagit och avser att vidta för att stärka medvetenheten om demokratin och värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Handlingsplanen innehåller bl.a. åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, för att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremistgrupper och för att underlätta avhopp för de som redan anslutit sig till sådana grupper. Vidare innehåller handlingsplanen åtgärder för att stärka strukturer för samverkan och åtgärder för att motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet.

Regeringen avser att genomföra åtgärderna under 2012–2014.

1	Inledning.....	4
2	Demokratipolitik och våldsbejakande extremism.....	5
3	Syfte och avgränsning.....	6
3.1	Syfte och målsättning.....	6
3.2	Avgränsning och begreppsanvändning	9
3.3	Berörda politikområden och målgrupper för handlingsplanen	10
4	Behovet av att värna och stärka demokratin mot våldsbejakande extremism.....	11
4.1	Extremismens historia och ideologi	11
4.2	De våldsbejakande extremistmiljöerna i Sverige	14
4.3	Våldsbejakande extremism som en framtida utmaning	16
5	Regeringens arbete för att allmänt stärka demokratin	22
5.1	Insatser för att öka valdeltagandet och att stärka den demokratiska medvetenheten	23
5.2	Demokratiframjande insatser inom det civila samhället	24
5.3	Skolans demokratiuppdrag	25
5.4	Skyddet av de mänskliga rättigheterna och arbetet för att motverka diskriminering, främlingsfientlighet och liknande former av intolerans.....	26
5.5	Kulturen som en del av det demokratiska systemet	27
5.6	Insatser för att minska utanförskapet bland ungdomar och utrikes födda.....	28
6	Pågående arbete för att förebygga våldsbejakande extremism	30
6.1	Arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism.....	30
6.2	Arbetet för att motverka hot och våld mot förtroendevalda och myndighetspersoner	33
6.3	Arbetet för att motverka kriminella grupperingar och huliganism.....	34
7	Regeringens åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.....	35
7.1	Stärka medvetenheten om de demokratiska värderingarna	36
7.1.1	Stöd till organisationer inom det civila samhället	36
7.1.2	Insatser inom skolan.....	37
7.2	Öka kunskapen om våldsbejakande extremism.....	38
7.2.1	Kunskapsutveckling om förebyggande metoder mot extremism.....	38
7.2.2	Kunskapsutveckling om extremism och antidemokratiska rörelser på internet	39
7.2.3	Kunskaphöjande insatser om antisemitism och islamofobi.....	40

	7.2.4	Stöd till forskning om hoten mot demokratin.....	40	Skr. 2011/12:44
7.3		Stärka strukturerna för samverkan.....	41	
7.4		Förebygga att individer ansluter sig till våldsamma extremistgrupper och stödja avhopp från sådana grupper	41	
7.5		Motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet	43	
	7.5.1	Insatser för att förebygga hot och våld mot förtroendevalda.....	43	
	7.5.2	Studie om villkoren för politiskt förtroendevalda.....	43	
7.6		Fördjupa det internationella samarbetet.....	44	
	7.6.1	Studie om förebyggande insatser mot extremism i andra länder	44	
	7.6.2	Internationell samverkan och internationellt kunskapsutbyte	44	
8		Finansiering och ekonomiska konsekvenser	46	
9		Uppföljning och utvärdering	46	
		Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2011	47	

Det svenska folkstyret bygger enligt regeringsformens inledande paragraf på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Det är genom tilltron till detta demokratiska system och till respekten för varje individs lika värde som en bred acceptans för rättssamhället och för resultaten av de fria valen skapas. På grundval av dessa principer kan vi forma ett samhälle där alla individer känner sig delaktiga och jämlika.

En förutsättning för en levande och uthållig demokrati är att varje individ ges möjlighet till inflytande och makt över de beslut som berör den egna vardagen. De mänskliga rättigheterna, såsom de uttrycks genom Sveriges internationella åtaganden och den svenska lagstiftningen, ska respekteras på alla nivåer i samhället. Kunskapen och medvetenheten om demokratins grundläggande värderingar måste vara väl förankrade.

Det finns emellertid människor som inte accepterar de grundsatser som vårt öppna samhälle vilar på. Individer och grupperingar som anser att rättsstaten saknar legitimitet och att det är försvarbart att bryta mot lagar och att använda våld för att uppnå samhällsförändringar. Extremistgrupper som agerar i samhällets utkant engagerar i regel enbart ett fåtal individer, men då de utövar ett våld som är riktat mot det demokratiska systemets kärna är de en angelägenhet för hela samhället. Självordsattentatet i Stockholm den 11 december 2010 och attentaten i Oslo och Utøya den 22 juli 2011 visar på vikten av ett fortlöpande och långsiktigt förebyggande arbete för att värna demokratin och det öppna samhället.

Regeringen har under de senaste tre åren inhämtat underlag för att skapa en helhetsbild av den våldsbejakande extremismen. Under 2008 fick Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet i uppdrag att beskriva hur den våldsamma politiska extremismen ser ut i Sverige när det gäller den vänsterautonoma miljön och vitmaktmiljön (*Våldsam politisk extremism*, Brå 2009:15). Denna rapport, som redovisades i juli 2009, visar att ett flertal nynazistiska grupper som förespråkar våld utifrån en antidemokratisk och rasistisk världsbild är aktiva inom vitmaktmiljön i Sverige. På den motsatta sidan av det ideologiska spektret engagerar den vänsterautonoma miljön individer som betraktar rättsstaten och marknadsekonomi som fientlig och som anser att våld är ett legitimt medel för att förändra samhället.

Under 2010 fick Säkerhetspolisen i uppdrag av regeringen att beskriva den våldsbejakande islamistiska extremismen i Sverige (*Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*, Säkerhetspolisen 2010). Enligt denna rapport, som redovisades i december 2010, deltar och stöttar ett antal personer aktivt våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige. Ett antal individer har radikaliserats i Sverige och några har deltagit i våldshandlingar i andra länder.

Bortsett från de ideologiska skiljaktigheterna är dessa olika våldsbejakande extremistiska rörelser likartade sociala företeelser. Extremistiska rörelser utgår ofta från en svartvit och konspiratorisk världssyn. Konflikten med det omgivande samhället och förhållandet av våld är centralt. Det är i grunden samma sociala mekanismer som motiverar individer att ansluta sig till våldsbejakande extremism, oavsett

om det är en rörelse som verkar för ett klasslöst, ett etniskt homogent eller ett islamistiskt samhälle. Skr. 2011/12:44

Att förebygga att individer lockas till våldsbejakande extremistiska miljöer och att motverka att dessa rörelser får förankring och breder ut sig i Sverige är bl.a. en fråga om att värna och stärka det demokratiska systemet. Ideologiskt motiverat våld eller hot om våld riktas i regel mot samhällets institutioner eller dess representanter, men drabbar även enskilda individer på grundval av deras etniska, religiösa, sexuella identitet eller politiska åskådning. Ett samhälle som inte tydligt tar avstånd från våldsbejakande extremism riskerar att bli polariserat.

Demokratien är för närvarande väl förankrad i Sverige. Antalet individer som är aktiva inom de våldsbejakande extremistmiljöerna är enligt Säkerhetspolisen för begränsat för att utgöra ett hot mot det demokratiska systemets grundvalar. Tilltron till demokratien är stark, men det finns tendenser att antidemokratiska attityder har fått fäste bland vissa ungdomsgrupper. Dessa individer kan lockas till våldsbejakande extremistiska miljöer. Politiska omständigheter i Sverige eller i omvärlden kan även på sikt påverka individens benägenhet att sanktionera våld för att uppnå en ideologisk målsättning. Demokratien kan därför aldrig tas för given utan måste ständigt utvecklas, stärkas och värnas.

2 Demokratipolitik och våldsbejakande extremism

Historiskt sett har arbetet för att förebygga extremism inte varit en del av politiken för att utveckla och stärka den svenska demokratien. Hotet från våldsamt extremism har i första hand betraktats som ett hot som drabbar Sverige utifrån. Extremism har därför främst behandlats som en fråga för rättsväsendets brottsbekämpande myndigheter.

Under 1990-talet aktualiserades den våldsamma politiska extremismen för första gången som en frågeställning om det demokratiska styrelseskickets utsatthet. År 1997 tillsattes den s.k. demokratiutredningen som fick i uppdrag att belysa de problem och möjligheter som folkstyret ansågs möta under 2000-talet. Inom ramen för utredningen diskuterades hoten mot demokratien utifrån den tilltagande närvaron av högerextrema grupperingar. I propositionen Demokrati för det nya seklet (prop. 2001/02:80) redogjordes för behovet av att stärka demokratien för att möta hotet från antidemokratiska krafter med främlingsfientliga och rasistiska program liksom grupper med en anarkistisk grundideologi som förespråkar våldsamma utomparlamentariska metoder. I propositionen föreslogs även åtgärder för att förbättra beredskapen mot våld och hot mot förtroendevalda. Under år 2004 tillsatte regeringen en kommitté för att undersöka omfattningen av brott mot förtroendevalda och se över det straffrättsliga skyddet för dessa samt undersöka vilket stöd och vilken hjälp som erbjuds förtroendevalda som utsätts för brott. Kommittén redovisade uppdraget i betänkandet Jakt på makten (SOU 2006:46) i april 2006.

Arbetet med att värna demokratin och därigenom förebygga våldsbejakande extremism är även en av de grundläggande delarna i kampen mot terrorismen och dess grogrunder. I regeringens skrivelse Nationellt ansvar och internationellt engagemang – En nationell strategi för att möta hotet från terrorismen (skr. 2007/08:64) redovisar regeringen Sveriges nationella strategi mot terrorism. Strategin uppdateras för närvarande.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att det är angeläget att arbetet med att värna demokratin fördjupas för att motverka tendenser som på sikt kan utgöra en utmaning för det demokratiska styrelseskicket. Medvetenheten om demokratin måste stärkas på alla nivåer i samhället och ett arbete måste bedrivas för att motverka grogrunderna till alla former av våldsbejakande extremism. Detta arbete kan inte enbart ta sin utgångspunkt i åtgärder som berör polis och rättsvårdande myndigheter, utan måste ske tvärsektorielt och utgå från en bred uppslutning i samhället.

Som framgår av föregående avsnitt har regeringen under de senaste tre åren inhämtat underlag för att skapa en helhetsbild av våldsbejakande extremism och av angreppen mot demokratin och mot samhällets grundläggande strukturer. Utöver de uppdrag som lämnats till Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet fick Ungdomsstyrelsen under 2010 ett särskilt uppdrag att undersöka verksamhet som hjälper unga att lämna grupper som främjar hot och våld för att uppnå politiska mål (*Avhopparverksamhet – Ungdomsstyrelsens analys och förslag på hur samhället kan stödja unga avhoppare*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:11). Under 2010 har regeringen dessutom gett Sveriges Kommuner och Landsting stöd för att sammanställa en exempelsamling av det arbete som genomförts lokalt för att motverka och bemöta våldsamt extremism och som redovisades i skriften *Lokala insatser mot våldsbejakande extremism* (Sveriges Kommuner och Landsting 2010) i november 2010.

3 Syfte och avgränsning

3.1 Syfte och målsättning

Det övergripande syftet med handlingsplanen är att värna och stärka demokratin och att därmed göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Detta förutsätter ett långsiktigt arbete för att öka den demokratiska medvetenheten och insatser för att förebygga uppkomsten av våldsbejakande extremistmiljöer. Myndigheter och relevanta samhällsaktörer, särskilt på lokal nivå, måste ha redskap och resurser för detta arbete och arbetet kräver en bred förankring i samhället. Åtgärderna inom ramen för handlingsplanen har följande målsättningar:

- Medvetenheten om de värderingar som det demokratiska systemet vilar på ska öka.
- Medvetenheten och kunskapen om våldsbejakande extremism ska öka bland myndigheter, kommuner, organisationer inom det civila samhället och näringslivet.

- Mekanismer och strukturer ska utvecklas eller etableras för att myndigheter, kommuner och organisationer inom det civila samhället mer effektivt ska kunna samverka inom det förebyggande arbetet.
- Arbetet för att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremist rörelser och för att hjälpa individer att lämna sådana miljöer ska intensifieras.
- Arbetet med att motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet ska stärkas.
- Det europeiska och det globala arbetet för att förebygga extremism ska vidareutvecklas genom internationellt samarbete och kunskapsutbyte.

Stärka medvetenheten om de demokratiska värderingarna

För att motverka intolerans och extremism måste principerna om det demokratiska styrelseskicket och respekten för mänskliga rättigheter få genomslag. Ideologiskt våld har en benägenhet att uppstå i ett samhälle där intolerans, främlingsfientlighet och antidemokratiska attityder breder ut sig. I ett samhälle där alla individer åtnjuter lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter, oavsett identitet eller bakgrund, blir extremismen en företeelse i samhällets utkant. Ett sådant samhälle förutsätter att myndigheter respekterar de mänskliga rättigheterna och behandlar individer rättvist och rättssäkert, men även att var och en känner till sina rättigheter och respekterar andras rättigheter. Staten ska garantera de fri- och rättigheter som anges i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (artikel 1). Samtidigt har varje individ ett ansvar att utöva sina mänskliga rättigheter på ett sätt som inte inskränker andras rättigheter, vilket tydliggörs i artikel 17 i konventionen. Konventionen gäller som lag i Sverige. För att respektera andras rättigheter behövs både en medvetenhet om detta ansvar och en utbredd kunskap om principerna om det demokratiska systemet och de mänskliga rättigheterna och deras innebörd.

Öka kunskapen om våldsbejakande extremism

Ett viktigt steg i arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism är att skapa en medvetenhet om företeelsen. Förutom polisen är det relevant att yrkesverksamma inom skolan, socialtjänsten och kriminalvården har kunskap om extremism. Detta är yrkesgrupper som kommer i kontakt med individer som är i riskzonen för att ansluta sig till extremist rörelser eller som är aktiva inom sådana miljöer. Vidare är det viktigt att medvetenheten om extremism stärks inom den kommunala förvaltningen liksom inom det civila samhället, såsom idrottsklubbar och andra frivilligorganisationer. Frågor om extremism kan vara komplexa. Att ta avstånd från en ung person med extremistiska åsikter kan resultera i att hans eller hennes destruktiva engagemang förstärks. Samtidigt kan arbetet med att förebygga extremism väcka frågor om åsikts- och föreningsfrihet. Kunskapen om extremism måste utgå från en saklig och

vetenskaplig grund. Information som bygger på fördomar eller som överdriver problemet kan vara skadlig och i stället underblåsa rädsla och skapa polarisering.

Stärka strukturerna för samverkan

Ett arbete för att identifiera och stödja individer som riskerar att ansluta sig till extremistmiljöer kan inte avgränsas till en uppgift för några särskilda myndigheter eller samhällssektorer. För att kunna motverka våldsbejakande extremism måste myndigheter, kommuner, organisationer inom det civila samhället, näringslivet och andra relevanta aktörer samverka. Koordinering av olika insatser är viktigt, inte minst därför att olika former av extremism uppvisar likheter och kan förebyggas med likartade insatser. Det är enbart genom en ansträngning som har bred förankring i samhället som extremism och antidemokratiska tendenser kan motverkas och förebyggas. I första hand ska redan existerande strukturer och mekanismer användas och utvecklas.

Förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremistgrupper och stöd till avhopp

Individer ansluter sig till våldsbejakande extremistgrupper av flera olika anledningar. Ofta rör det sig om personer som upplever sig exkluderade eller som känner vanmakt inför orättvisor. En våldsbejakande extremistmiljö utgör i detta sammanhang en subkultur som kan bistå med en gemenskap eller som kan kompensera en känsla av maktlöshet. Känslan av frustration kan även stärkas av ett socioekonomiskt utanförskap eller upplevelse av diskriminering. Samtidigt är det svårt att göra en generaliserad beskrivning av bakgrundsfaktorerna till varför vissa individer söker sig till våldsbejakande rörelser. Individuella faktorer är ofta avgörande. Insatser måste därför utgå från ett individperspektiv för att bli framgångsrika. Det är centralt att myndigheter och relevanta samhällsaktörer, framför allt organisationer inom det civila samhället, förses med kunskap, redskap och resurser för att kunna stödja individer som är i riskzonen för att ansluta sig till extremistgrupper eller som vill lämna sådana miljöer.

Motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet

Våld från extremistgrupper kan utgöra ett hot mot delar av det demokratiska systemet. Våld och hot om våld som riktas mot förtroendevalda och myndighetspersoner kan försvaga rättssamhället. Hatbrott mot enskilda personer på grundval av deras etnicitet, religiösa tillhörighet, sexuella läggning eller politiska övertygelse ökar risken för polarisering av samhället. Förhärlikande och rättfärdigande av våld är centralt för grupperingar baserade på extremistiska attityder, men våld behöver inte enbart betraktas som ett redskap för att uppnå en politisk målsättning. Våldsanvändningen bland unga kan också vara en kompensation för en känsla av frustration och maktlöshet och kan ofta

avspegla sociala problem såsom psykisk ohälsa och stereotypa könsroller. Detta gäller framför allt bland unga män som både är offer för och utövare av våld. Ett arbete som avser att förebygga de sociala faktorer som motiverar att unga använder våld är mot denna bakgrund både en fråga om att stärka tryggheten och skapa ett samhälle som är präglad av tolerans.

Fördjupa det internationella samarbetet

Samhällsutvecklingen har bidragit till en tilltagande globalisering. Framsteg inom informationsteknologin och utvecklingen av den globala ekonomin har möjliggjort att varor, tjänster och idéer oförhindrat utväxlas och sprids på en global marknad. Som ett resultat av denna utveckling har olika delar av världen blivit mer ömsesidigt beroende av varandra. Politiska händelser som tidigare ansågs vara lokala angelägenheter kan inspirera individer till aktivitet på andra platser i världen. Detta har även medfört att extremistgrupper och terroristnätverk kan agera på global nivå. Det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism bör därför även inbegripa internationella åtgärder. Det internationella samarbetet när det gäller kunskapsutbyte om demokratiframjande och förebyggande metoder måste förbli långsiktigt. Detta gäller i första hand inom EU:s samarbetsstrukturer, men även inom FN och andra internationella organ.

3.2 Avgränsning och begreppsanvändning

Denna handlingsplan omfattar åtgärder som avser att värna demokratin och att motverka att individer, framför allt unga, utvecklar attityder och ett beteende som står i strid med grundläggande demokratiska värden och principen om alla individers lika värde. I ett samhälle där antidemokratiska värderingar får fäste finns en grogrund för våldsbejakande extremism och ideologiskt våld.

Handlingsplanen omfattar därutöver åtgärder för att förebygga uppkomsten av extremistiska rörelser, nätverk eller miljöer som främjar våld för att uppnå ett ideologiskt mål. Ordet extremism används här för att beskriva rörelser, ideologier eller personer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning. Begreppet våldsbejakande extremism tolkas utifrån den beskrivning som Säkerhetspolisen använder i sin rapport om våldsbejakande islamistisk extremism. Enligt denna beskrivning är en person våldsbejakande om den ”vid upprepade tillfällen bedöms ha uppvisat ett beteende som inte bara accepterar våldsanvändning utan stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för att främja en sak”.

Den våldsbejakande extremism tar enligt Säkerhetspolisen i Sverige sig främst uttryck i tre våldsbejakande inriktningar; den autonoma vänstern, vitmaktmiljön och islamistisk extremism. Dessa inriktningars organisering och omfattning beskrivs närmare i avsnitt 4.

Inom forskningen används ofta begreppet ”radikalisering”. Detta begrepp betecknar processen när en individ går från att vara icke-

våldsbejakande till att ta ställning för våld. Begreppet avradikalisering beskriver i detta sammanhang den omvända processen. Skr. 2011/12:44

3.3 Berörda politikområden och målgrupper för handlingsplanen

Arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism berör flera olika politikområden. Vikten av en bred ansats vad gäller det förebyggande arbetet understryks även i skrivelsen Nationellt ansvar och internationellt engagemang – En nationell strategi för att möta hotet från terrorismen (skr. 2007/08:64). I skrivelsen redovisar regeringen Sveriges nationella strategi mot terrorism. Strategin uppdateras för närvarande.

En viktig del av arbetet utgörs av regeringens systematiska arbete för de mänskliga rättigheterna samt regeringens arbete mot diskriminering, främlingsfientlighet och liknande intolerans. Insatser för att säkerställa att alla individer kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter är en förutsättning för att arbetet med att motverka antidemokratiska tendenser och att förebygga extremism ska bli framgångsrikt.

Därutöver berör arbetet ungdomspolitik. Under ungdomsåren formas många av de värderingar som människan bär med sig genom livet. Det är dessutom företrädesvis unga män som ansluter sig till våldsbejakande extremistörelser. Insatser för att stärka den demokratiska medvetenheten och för att stimulera till ett demokratiskt engagemang bör därför riktas till ungdomar. För att dessa insatser ska bli framgångsrika är det viktigt att ungdomar inte enbart ses som en målgrupp utan att de även kan vara delaktiga i att utforma de insatser som riktas till dem. En av regeringens målsättningar för ungdomspolitik är att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande. Detta betyder att unga måste ges möjligheter till delaktighet och inflytande på liknande villkor som övriga grupper i samhället (skr. 2009/10:53 Regeringens strategi för ungdomspolitik – med fokus på ungdomars välfärd och inflytande).

Skolan är en självklar plats för att nå unga personer. Skolan har i enlighet med den nya skollagen (2010:800), som började tillämpas i juli 2011, ett tydligt demokratiuppdrag. Demokratiska och mänskliga rättigheter ska genomsyra utbildningen. Denna del av undervisningen utgör ett viktigt element i skapandet av ett samhällsklimat som är präglad av tolerans och som är motståndskraftigt mot extremism.

Därutöver är det civila samhället viktigt för arbetet att motverka antidemokratiska tendenser. Regeringen framhåller i propositionen En politik för det civila samhället (prop. 2009/10:55) att det civila samhället utgör en central del av demokratin. Organisationer inom det civila samhället erbjuder möjligheter för människor att bli delaktiga och engagera sig för att påverka sin livssituation eller samhället i stort.

Kommunerna är en viktig del av många människors vardag. Ett aktivt deltagande från kommuner och en samverkan mellan nationella myndigheter och lokala aktörer är avgörande för att insatserna ska nå individer i riskmiljöer.

Regeringens arbetsmarknadsinsatser och arbetet för att bekämpa utanförskap är även viktigt för att motverka grogrunderna till extremism

och för att skapa förutsättningar för ett samhälle präglat av sammanhållning. Skr. 2011/12:44

Arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism är samtidigt en kriminalpolitisk fråga. Frågor om extremism berör polismyndigheternas generella brottsförebyggande åtagande. I skrivelsen Nationellt ansvar och internationellt engagemang – En nationell strategi för att möte hotet från terrorismen (skr. 2007/08:64), som för närvarande uppdateras, beskrivs stora delar av det arbetet. Handlingsplanens inriktning är däremot inte det traditionella brottsförebyggande arbetet utan har en bredare ansats för att engagera större delar av samhället.

Slutligen inkluderar arbetet för att förebygga extremism ett samarbete och kunskapsutbyte på internationell nivå.

4 Behovet av att värna och stärka demokratin mot våldsbejakande extremism

I detta avsnitt beskrivs behovet av att värna och stärka demokratin utifrån en redogörelse av den våldsbejakande extremismen i Sverige, dess historia, omfattning och organisering och utifrån en bedömning av extremismens grogrunder. Beskrivningen utgår i huvudsak från Säkerhetspolisens och Brottsförebyggande rådets rapport *Våldsamt politisk extremism* (Brå 2009:15), vilken bygger på Säkerhetspolisens tillgängliga underrättelsematerial från åren 1999 till 2009 och kvalitativa intervjuer, samt Säkerhetspolisens rapport *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige* (Säkerhetspolisen, 2010), som främst bygger på Säkerhetspolisens underrättelsematerial från 2009. Båda rapporterna innefattar en ingående forskningsöversikt om extremism och radikaliserings. Hotet från terrorismen mot Sverige och svenska intressen beskrivs i skrivelsen Nationellt ansvar och internationellt engagemang – En nationell strategi för att möte hotet från terrorismen (skr. 2007/08:64). Strategin uppdateras för närvarande.

4.1 Extremismens historia och ideologi

Rashatets idétradition – Från nationalsocialism till vitmakt

Nationalsocialistiska sammanslutningar uppstod i Sverige under 1920-talet och växte fram på flera olika orter i landet som ett resultat av det nazistiska maktövertagandet i Tyskland. Den nazistiska rörelsens målsättning var att skapa ett samhälle grundat på rasideologiska principer. Statens, nationens och rasens intressen var överordnade individens. För att skapa detta samhälle behövde individer som enligt nazisterna tillhörde lägre stående raser, framför allt judarna, utplånas. Såsom beskrivs i betänkandet om organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp och hets mot homosexuella (SOU 2000:88) gick den traditionella nazismen efter förintelsen och det andra världskriget under jorden och bortsett från några små ytterlighetspartier, såsom *Nordiska Rikspartiet*, levde rörelsen en tynande tillvaro. Under 1980-talet uppstod

emellertid en ny främlingsfientlig rörelse. Denna var influerad av den brittiska högerextrema och våldsfixerade s.k. skinnskallekulturen. Genom vitmaktmusiken fick denna rörelse stor spridning bland unga i Sverige. Under mitten av 1990-talet var Sverige en ledande producent av vitmaktmusik och ett fyrtiotal band turnerade och spelade runt om i landet (*Vitmaktmusik*, Brå 1999:10). Ideologin inom vitmaktrörelsen uppehöll sig vid antisemitism och föreställningen om en ”judisk världskonspiration”. Rörelsen angrep även homosexuella och makthavare som understödde ett samhälle där kulturer, religioner och individer av olika etnicitet blandas. En konspiratorisk samhällssyn var framträdande och rättssamhället betraktades med misstänksamhet. Ideologiskt hämtade rörelsen även inspiration från den amerikanska vitmaktrörelsen, vilken påstod att invandringen skulle leda till interna motsättningar och så småningom till ett internationellt raskrig.

I början av 1990-talet blev de nya rasideologiska grupperingarna bekanta för en större allmänhet genom en serie uppmärksammade inbrott, bankrån och våldsdåd begångna av medlemmar i ett nätverk som i medierna kom att bli känt under namnet *Vitt Ariskt Motstånd* (VAM). Våldet trappades upp och antalet hatbrott ökade kraftigt under 1990-talet. Enligt Säkerhetspolisens sammanställning ökade särskilt de brott där gärningsmannen hade anknytning till vitmaktmiljön. Nynazister var inblandade i flera uppmärksammade våldsdåd, t.ex. i mordet på John Hron 1995 och syndikalisten Björn Söderberg 1999 samt i polismorden i Malexander 1999. Från början av 1990-talet till 2000 steg även antalet brottsanmälningar för hets mot folkgrupp i Sverige från ca 100 till över 800 per år. Ökningen berodde både på en faktisk ökning av denna typ av brott och på en ökad anmälningsbenägenhet (*Hets mot folkgrupp*, Brå 2001:7). Under 2000-talet minskade emellertid antalet hatbrott, dels som ett resultat av att de mest brottsaktiva nynazisterna lagfördes, dels på grund av att rättväsendet ägnade särskild uppmärksamhet åt denna form av brottslighet (*Hatbrott – En uppföljning av rättsväsendets insatser*, Brå 2002:9).

Under senare år har vitmaktmiljön tonat ner den nazistiska ideologin och i stället valt att kalla sig nationalister eller patrioter. Det antisemitiska inslaget har blivit mindre framträdande och delvis bytts ut mot allt kraftfullare anti-muslimska tendenser. Samtidigt kvarstår rörelsens konspiratoriska och antidemokratiska budskap.

Klasskampen blir våldsamt

Den vänsterautonoma rörelsen utgörs av ett nätverk av mindre organiserade grupper vars politiska kamp främst inspirerats av en idétradition som formats av marxism, anarkism och syndikalism. I Sverige uppstod en organiserad verksamhet av frihetliga socialister och anarkister i slutet av 1800-talet. Rörelsen delades dock tidigt upp mellan de grupper som förde en politisk kamp inom demokratins ramar och de som ansåg att statsmakten var en del av det klassamhälle som skulle bekämpas.

Den politiska händelseutvecklingen under 1960-talet, framför allt de internationella protesterna mot Vietnamkriget och den vänsterideologiska

orienteringen av flera ungdomsrörelser i Europa, ledde till ett uppsving för den vänsterextrema rörelsen. Utvecklingen gav delvis utrymme för vänsterextrem terrorism. I Västtyskland och Italien utförde organisationer såsom *Röda armé-fraktionen* och *Röda brigaderna* olika terroristattentat under hela 1970-talet, bland annat mot banker och myndigheter. I motsats till den våldsamma utvecklingen i flera delar av Europa var den vänsterextrema rörelsen i Sverige överlag inte våldsbejakande, vilket bl.a. framgår av Säkerhetstjänstkommissionens betänkande om Säkerhetspolisens övervakning av vänsterautonoma rörelser (Hotet från vänster, SOU 2002:91).

Enligt Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet har dagens vänsterautonoma rörelse ytterst svaga kopplingar till 1970-talets vänsterextrema grupper. Själva begreppet ”autonoma” är hämtat från de fackliga striderna i Italien på 1960-talet. Det är en term som grupperna även ibland använder själva och för att understryka deras oberoende. Den våldsbejakande vänsterextrema rörelse som nu är aktiv i Sverige uppstod i slutet av 1980-talet. Den har delvis växt fram som en motståndskraft till vitmaktmiljön. Motdemonstrationerna mot högerextrema manifestationer, t.ex. i samband med Karl XII:s dödsdag den 30 november, samlade ett stort antal aktivister och gav kraft till en mer omfattande vänsterextrem politisk kamp. Ett flertal enfrågorörelser har dessutom utvecklats inom den vänsterautonoma miljön, däribland aktioner mot miljöförstöring, sexualisering av det offentliga rummet och djurplågeri. Då det rådande systemet och klassamhället anses utgöra en gemensam orsak till olika typer av samhällsproblem agerar dessa olika grupperingar emellertid inom ett gemensamt ideologiskt ramverk.

Under den första delen av 2000-talet fick den vänsterautonoma rörelsen kraft av en mer omfattande globaliseringskritisk rörelse. De stora demonstrationerna i samband med internationella politiska toppmöten under 2000-talet erbjöd den vänsterautonoma rörelsen en plattform för våldsaktioner. Vid sidan om den globaliseringskritiska hållningen hyser den vänsterautonoma rörelsen även en utpräglad antiamerikanism och starkt negativa attityder till Israel. I vissa extrema fall har individer inom den vänsterautonoma miljön yttrat antisemitiska ståndpunkter, men i regel har kritiken mot Israel utgått från konflikten i Mellanöstern. Den vänsterextrema rörelsen söker omstörtande förändringar av det rådande samhällssystemet. En konspiratorisk samhällssyn är central och myndighetsrepresentanter, såsom poliser eller tjänstemän på Migrationsverket och vissa företag, betraktas som företrädare för den kapitalistiska eller fascistiska samhällsordningen och anses därmed vara legitima målgrupper för våld.

Våld i religionens namn

Islamism är ett begrepp som betecknar en politisk ideologi snarare än en religiös orientering. Begreppet är omdiskuterat och inrymmer ett brett spektrum av ideologiska inriktningar. I rapporten *Våldsbejakande islamistisk extremism* beskriver Säkerhetspolisen att islamism betecknar ett synsätt där islam uppfattas som en hel samhällsordning. Samhället ska i sin helhet präglas av en specifik tolkning av islam och denna tolkning

ska vara utgångspunkt för samhällets juridiska, sociala och kulturella ordning. Därför erkänner vissa förgreningar inom islamismen inte individens fri- och rättigheter och kan exempelvis inte acceptera jämställdhet mellan män och kvinnor. Bland personer och grupper som utger sig för att vara islamister finns det såväl de som verkar inom det demokratiska systemets ramar som de som helt tar avstånd från sekulära politiska system.

Extremistgrupperingar med en islamistisk samhällssyn har varit närvarande i flera muslimska länder, men det var först efter revolutionen i Iran 1979 som islamismen blev en framträdande politisk kraft. Islamistiska strömningar har ofta uppkommit som en del av motståndet mot de auktoritära och korrupta regimer som styrt flera muslimska länder. Skillnaderna mellan olika inriktningar inom den islamistiska rörelsen är emellertid stor och flera islamistiska grupperingar har valt att arbeta inom det parlamentariska systemet.

Den militanta islamistiska rörelsen har sitt ursprung i det väpnade motståndet mot den sovjetiska ockupationen av Afghanistan på 1970- och 1980-talet. Denna kamp lockade till sig aktivister från flera olika delar av världen och blev därmed en internationell angelägenhet. Under 1990- och 2000-talet har globala terroristnätverk, såsom al-Qaida, uppmanat muslimer att ta till våld för att försvara islam, som, enligt deras uppfattning, kränks av västvärlden och de auktoritära och korrupta regimerna i en del muslimska länder. Den militära närvaron i Afghanistan och Irak och framför allt den politiska situationen i Israel utgör drivkrafter för de internationella våldsbejakande islamistiska nätverken.

Under senare år har en radikalisering fått fäste i islamistiska kretsar i Europa. Ett mindre antal våldsbejakande islamistiska extremister har varit verksamma i Sverige. Enligt Säkerhetspolisen rör det sig om individer som inspirerats av islamistisk extremism genom internationella kontakter eller genom internet. Den internationella uppmärksamheten över teckningarna av profeten Muhammed som rondellhund och Sveriges militära närvaro i Afghanistan har även bidragit till att Sverige på senare tid börjat betraktas som ett rättfärdigat mål inom våldsbejakande islamistiska kretsar. Det främsta föremålet för de våldsbejakande islamistiska grupperingarnas intresse är däremot utvecklingen i omvärlden. Framför allt har konflikterna i länder såsom Irak, Somalia och Afghanistan haft en påverkan på individers benägenhet att ansluta sig till våldsbejakande islamistiska grupperingar.

4.2 De våldsbejakande extremistmiljöerna i Sverige

Vitmaktmiljön

Den högerextrema rörelsen är en subkultur som motiverar unga män till hatbrott, men som i dagsläget engagerar för få individer för att utmana det demokratiska styrelseskickets grundläggande funktioner. Under den senaste tioårsperioden har Säkerhetspolisen identifierat 845 individer som varit eller är aktiva inom vitmaktmiljön och som misstänkts eller dömts för politiskt motiverade brott. Antalet aktiva är stabilt och

Säkerhetspolisen uppger att de brottsaktiva vitmaktanhängarna för närvarande uppgår till ungefär 100 individer. Den grupp av individer som inspireras eller som sporadiskt deltar inom vitmaktmiljön är däremot betydligt större.

Den våldsbejakande högerextrema rörelsen är en mansdominerad ungdomsrörelse. Mindre än tio procent av de aktiva är kvinnor och dessa begår knappt två procent av den vitmaktrelaterade brottsligheten. De aktiva är också unga. Genomsnittsåldern för individer som begår politiskt relaterade brott inom vitmaktmiljön är vid första brottstillfället i genomsnitt 21 år. Efter gymnasietiden lämnar de flesta rörelsen och ytterst få gärningsmän är över 25 år. Vitmaktrörelsen utgör främst ett hot mot enskilda individer och framför allt angriper personer med utländsk bakgrund, hbt-personer (homosexuella, bisexuella och transpersoner) samt politiska meningsmotståndare. I några få fall har även journalister och skolpersonal utsatts för vitmaktrelaterade brott. Det vanligaste brottet är hets mot folkgrupp, vilket utgör ungefär en tredjedel av de brottsmisstankar som riktas mot aktiva inom vitmaktrörelsen. Personer engagerade inom rörelsen har misstänkts för ett flertal våldsbrott, däribland grov misshandel, dråp och mord. Vitmaktmiljön är den enda extremistmiljö i Sverige inom vilken mord har begåtts. Andelen vitmaktrelaterat hatbrott har enligt Brottsförebyggande rådet minskat under senare år och under 2010 var ungefär vart nionde anmält hatbrott vitmaktrelaterat (*Hatbrott 2010*, Brå 2011:8).

Den vänsterautonoma miljön

Den vänsterautonoma miljön utgör en plattform för ett begränsat antal ungdomar som utifrån en ideologisk målsättning hotar och attackerar förtroendevalda, myndighetsrepresentanter, näringsidkare och meningsmotståndare. I nuläget engagerar den vänsterautonoma miljön för få individer för att denna allvarligt ska kunna skada eller förändra det demokratiska styrelseskicket. Säkerhetspolisen har mellan åren 1999 och 2009 identifierat 564 brottsaktiva individer inom den vänsterautonoma miljön, av vilka 420 var män och 144 kvinnor. Medelåldern inom den vänsterautonoma miljön är låg och genomsnittsåldern för när ett politiskt relaterat brott begås är 20 år. Liksom inom vitmaktmiljön lämnar de flesta aktivister den vänsterautonoma rörelsen innan de fyllt 25 år. Säkerhetspolisen uppger att det för närvarande finns ungefär 100 brottsaktiva personer inom rörelsen, men ett betydligt större antal individer som inte begår brottsliga gärningar är engagerade inom denna. Enligt Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie *Unga med attityd* uppger en procent av de unga i åldern 16 till 29 år att de har deltagit i illegala politiska aktioner såsom att ockupera byggnader eller skada allmän egendom (Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:11). Detta skulle enligt Brottsförebyggande rådet innebära att ungefär 16 000 ungdomar någon gång har begått ett politiskt relaterat brott.

Brotten inom den vänsterautonoma rörelsen är, till skillnad från brotten inom vitmaktmiljön, ofta planerade. Framför allt har politiker från Sverigedemokraterna utsatts för hot och våld från individer inom den vänsterautonoma miljön (*Hot mot förtroendevalda*, Säkerhetspolisen,

2008). Därutöver har den vänsterautonoma rörelsen både avsikt och förmåga att störa den allmänna ordningen och kan därigenom begränsa andra individers rätt att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter. Individer inom den vänsterautonoma miljön har agerat mot och angripit näringsidkare och företag.

Den islamistiska extremistmiljön

Individer inom den våldsbejakande islamistiska miljön kan hota enskilda personer i Sverige och i andra länder, men i sin helhet är dessa grupperingar för begränsade för att utgöra ett hot mot demokratin. Enligt Säkerhetspolisens uppgifter från 2009 deltar eller stöttar ungefär 200 personer aktivt våldsbejakande verksamheter. Antalet individer inom denna miljö tenderar för tillfället varken att öka eller minska. Även om ett flertal individer har radikaliserats under de senaste åren har även personer lämnat eller tagit avstånd från våldsinriktningen.

Den våldsbejakande islamistiska extremismen är en mansdominerad rörelse. De få kvinnor som finns inom dessa kretsar är inte kopplade till den direkta säkerhetsshotande verksamheten. Rörelsen är däremot inte en ungdomsrörelse till skillnad från vitmakt eller den vänsterautonoma miljön. Även om de flesta extremister som radikaliserats är unga, mellan 15 och 30 år, tenderar individerna inte att hoppa av i samma utsträckning som inom vitmaktmiljön och den vänsterautonoma miljön när de blir äldre. Merparten av dem som är aktiva inom dessa kretsar är utrikes födda eller personer med minst en utlandsfödd förälder. Några av dem har radikaliserats utanför Sverige, men majoriteten har lockats till den våldsbejakande miljön i Sverige. Ett fåtal extremister är personer som har konverterat till islam.

Den våldsbejakande islamistiska miljön utgörs inte av några formella organisationer. Individerna agerar inom olika internationella nätverk och inom Sverige är de flesta sammanlänkade med varandra genom vänskapsrelationer eller andra sociala band. De utgör emellertid inte ett enda sammanhängande nätverk som kan agera samorganiserat och arbeta mot ett enda mål. Politiska händelser i Sverige eller i omvärlden kan dock påverka miljöerna på sikt.

4.3 Våldsbejakande extremism som en framtida utmaning

Extremismens grogrunder

Ett demokratiskt och öppet samhälle kan aldrig göra sig helt osårbart för våldsbejakande extremism. I olika sammanhang och under olika omständigheter kommer individer att lockas att ta till våld för att uppnå en förändring av samhället. Det är dessutom svårt att fastställa vilka faktorer som ger upphov till politiskt våld och som kommer påverka hotet från den våldsbejakande extremismen på sikt. En översikt av forskningen om extremism ges i Säkerhetspolisens och Brottsförbyggande rådets rapport om våldsamt politisk extremism och i Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism.

Enligt dessa översikter råder det delade meningar inom forskningen om orsakerna till att vissa personer utvecklas till våldsamma extremister.

Frågor om socioekonomisk exkludering och utanförskap förekommer ofta i diskussionen om extremismens drivkrafter. Omständigheter såsom upplevd diskriminering eller arbetslöshet kan göra individer mer benägna att ansluta sig till antidemokratiska rörelser. Sådana faktorer kan också påverka individers förtroende för det demokratiska systemet. Individer som upplever att deras verklighet inte motsvarar samhällets förväntningar och normer känner ofta en frustration. Kollektiva känslor av vanmakt kan bli en grogrund till våld och göra att individer finner en tilltro till dogmatiska politiska lösningar.

Säkerhetspolisens och Brottsförebyggande rådets forskningsöversikt visar dock att orsakerna till att personer utvecklas till våldsamma extremister är mera komplexa än en fråga om upplevelser av sociala och ekonomiska orättvisor. Viljan att söka sig till ett våldsbejakande sammanhang beskrivs snarare som en känslomässig drivkraft hos individen. Extremistmiljön utgör ofta en meningsskapande kontext för individer med en svag självkänsla. Medlemskapet i gruppen kan motsvara ett behov av makt eller kontroll, status, social gemenskap, vänskap eller identitet och tillhörighet. Individer som går in i extremistmiljöer kommer ofta från konfliktfyllda och socialt svaga hemförhållanden, men forskningen visar att det även finns ett stort antal individer som kommer från familjer med högre utbildningsbakgrund och relativt höga inkomstnivåer.

Därutöver är den sociala dynamiken och samvaron inom extremistgrupperna i sig av betydelse för att individer ska utveckla en benägenhet till våld. Ledargestalter kan även spela en avgörande roll för att individer ska lockas till våldsbejakande miljöer. Radikalisering är en process där individen socialiseras till gruppens världsuppfattning och politiska normer. Enligt Säkerhetspolisen och Brottsförebyggande rådet kan vissa individer ha utvecklat en ideologisk övertygelse innan de går in i gruppen medan andra stärks i en svartvit och dogmatisk världsbild genom tillhörigheten till gruppen. På samma sätt kan extremistmiljöer locka till sig individer som är våldsbenägna och som får utlopp för sin våldsfascination genom engagemanget i gruppen. Andra individer bygger upp en acceptans genom engagemanget i gruppen. De faktorer som påverkar en individs beslut att ansluta sig till en våldsam extremistgrupp skiljer sig enligt Säkerhetspolisen från individ till individ. Däremot är radikaliseringen ofta en likartad sociopsykologisk process inom olika ideologiska kontexter. Det ideologiska innehållet har dock sällan en avgörande betydelse.

Vidare finns det skillnader mellan olika ideologiska miljöer när det gäller individernas sociala bakgrund och motivering till engagemang. Dessa skillnader är tydligast mellan vitmaktmiljön och den vänsterautonoma miljön. Enligt Säkerhetspolisens och Brottsförebyggande rådets rapport har de ungdomar som återfinns i vitmaktmiljön i regel svåra hemförhållanden, ett svagt socialt skyddsnät och en dålig självbild, medan ungdomar som befinner sig i vänsterautonoma miljöer ofta kommer från familjer med högre utbildningsbakgrund och inkomstnivå. Här finns en skillnad i hur samhället betraktar miljöerna. Engagemang i vänsterautonoma grupper är

inte förenat med samma stigmatisering som ett engagemang i vitmaktmiljön. Dessutom utgörs vitmakt rörelsen av mer rigida organisationer och i dessa grupper är ofta den sociala gemenskapen viktigare än det ideologiska budskapet i sig.

Individer som går in i en våldsbejakande islamistisk extremistmiljö har i regel muslimsk bakgrund, men det finns inget som tyder på att religiositet i sig har betydelse. Snarare är det personer med lågt eller nyfunnet intresse för religion som lockas till de våldsbejakande miljöerna. Eftersom individer inom den muslimska minoriteten i Europa ofta upplever diskriminering och ekonomiskt marginalisering har de också större svårigheter att känna sig delaktiga i samhället. Den islamistiska extremistideologin uppmålar en konflikt mellan ett västerländskt och ett traditionellt samhällssystem och som subkultur kan den våldsbejakande islamistiska miljön skapa en känsla av tillhörighet och mening för individer som upplever ett utanförskap.

Huruvida socioekonomiska faktorer inverkar på personers benägenhet att radikaliserats till våldsbejakande islamism är däremot omdiskuterat. Forskningen visar att radikaliseringsprocessen i hög grad varierar mellan olika individer. I en rapport om radikalisering som lämnats till Europeiska kommissionen konstateras att personer som gjort sig skyldiga till islamistiska våldsdåd har mycket varierande socioekonomisk bakgrund och det är inte ovanligt att personer som radikaliserats har en hög utbildnings- och inkomstnivå (*Radicalisation, Recruitment and the EU counter-radicalisation strategy*, Transnational Terrorism, Security and the Rule of Law, 2009). Föreställningar om globala oförrätter och politiska omständigheter har även identifierats som drivkrafter för att individer ansluter sig till våldsamma islamistiska extremistgrupper, men flera forskningsrapporter visar att individerna som radikaliserats ofta inte är direkt utsatta för de omständigheter som motiverar dem till politiskt våld.

Attityder till demokratin

En väl fungerande demokrati är det främsta skyddet mot extremism. Så länge människor känner en tilltro till demokratin och upplever att de kan påverka de beslut som berör deras vardag kommer extremismen förbli en företeelse i samhällets utkant. I alla grundläggande avseenden är demokratin väl förankrad i Sverige. Valdeltagandet är internationellt sett högt i Sverige och har ökat i samtliga val sedan 2002. I riksdagsvalen 2010 röstade 84,6 procent av den röstberättigande befolkningen. Det höga valdeltagande återspeglas även i ett stort allmänintresse för politik och ett förtroende för de politiska institutionerna. Enligt de mätningar som SOM-institutet vid Göteborgs universitet utfört hyser en övervägande del av den svenska befolkningen ett stort förtroende för regering och riksdag som beslutsfattande institutioner (SOM-institutet, 2010). Förtroendet har varierat under åren och ökar i regel något under valåren, men tenderar inte att sjunka.

Under 2008 genomförde undersökningsföretaget Synovate på uppdrag av regeringen en undersökning om attityder och värderingar om demokrati och mänskliga rättigheter. Undersökningen visade att den

demokratiska traditionen har en djup och allmän förankring i samhället. Nästan alla svarande ansåg att människor måste ha möjlighet att vara med och påverka sådana beslut som rör deras vardag och att man samtidigt måste följa majoritetens beslut. Attitydundersökningar visar även att det inte finns något betydande stöd för alternativa styrelseskick såsom att överlåta makten till en stark ledare eller till ett styre av icke-folkvalda experter. Sverige är enligt *World Value Survey* ett av de länder i världen där det finns minst stöd för ett politiskt system med en stark ledare eller med ett expertstyre (*Demokrati och mänskliga rättigheter – svenska folkets kunskaper och värderingar*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2008:4). Dessa åsikter reflekterar en politisk tradition där statsmakten har valt att skapa breda överenskommelser vid svåra politiska beslut och strävat efter att förhindra att konflikter mellan olika intressen uppstår i samhället.

Det finns däremot stora skillnader i det demokratiska deltagandet och i attityderna till demokratin bland olika grupper i samhället. Skillnaderna blir särskilt tydliga mellan unga och äldre. Valdeltagandet är traditionellt sett lågt bland förstagångsväljare (*Valdeltagandeundersökningen*, SCB 2010). Unga röstar i mindre utsträckning än äldre i allmänna val, men i jämförelse med tidigare generationer är unga numera i större utsträckning politiskt intresserade. Politisk medveten konsumtion har ökat bland unga där internets genomslag har medfört att flera politiska aktiviteter sker på nätet. (*Fokus 10 – en analys av ungas inflytande*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10).

Väljargruppen ungdomar är inte enhetlig. Det finns några ungdomsgrupper som uppvisar ett särskilt lågt valdeltagande och som har ett lägre förtroende för demokratin än övriga. Detta gäller framför allt unga män i glesbygdskommuner och utrikes födda unga män, vars valdeltagande är betydligt lägre än övriga befolkningen. Valdeltagandet inom dessa grupper har däremot ökat i de senaste två valen.

Ungdomar har överlag ett lägre förtroende för de politiska institutionerna än övriga befolkningen. Enligt Ungdomsstyrelsens analys av ungas inflytande har 44 procent av unga mellan 16 och 25 år ett bristande förtroende för regering och riksdag (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10). Förtroendet är särskilt lågt bland unga boende i glesbygd och mindre orter där enbart 13 procent uppger att de har stort eller ganska stort förtroende för riksdag och regering. Ungefär 75 procent av ungdomarna i åldern 16 till 25 år avvisar ett politiskt system med en stark ledare. Även när det gäller denna attityd finns skillnader mellan olika ungdomsgrupper. Beredskapen att acceptera att det är ett bra förslag att ett land styrs av en stark ledare är större bland unga män än bland unga kvinnor. Detta gäller även utrikes födda ungdomar och ungdomar vars föräldrar är arbetslösa eller sjukskrivna eller som uppger att de är missnöjda med sin familjesituation. Mer än 30 procent av ungdomarna inom dessa grupper anser att ett politiskt system med en stark ledare är ett bra eller ganska bra förslag. Individier inom dessa ungdomsgrupper utgör en målgrupp för samtliga extremistgrupperingar.

Motståndet mot rörelser som använder antidemokratiska metoder är stort i det svenska samhället. Enligt Synovates undersökning om attityder och värderingar om demokrati och mänskliga rättigheter tycker nära nio av tio att man ska kunna förbjuda våldsamma demonstrationer som hotar allmän ordning. Samtidigt finns en förståelse för mötesfriheten och mer än sju av tio anser att personer med extrema åsikter måste ha laglig rätt att demonstrera. Den grupp som anser att våldsamma demonstrationer ska vara helt tillåtna är ytterst begränsad och enbart 2 procent tycker att det är rätt att använda i stort sett vilka medel som helst för att få sin vilja igenom.

Yngre personer har en något mer accepterande attityd till att bryta mot lagar för att uppnå politiska mål. Enligt Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie anser nära åtta av tio personer i åldersgruppen 16 till 29 år och nio av tio personer av dem som är över 34 år att det är moraliskt fel att bruka våld i politiskt syfte (Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:11). Även om undersökningen visar att det enbart är ett fåtal individer som accepterar våldsanvändning i politiskt syfte, får de 20 procent som avviker trots allt anses vara en hög andel. Vidare uppger var fjärde ungdom under 25 år att de är beredda att delta i olagliga demonstrationer. Illegala politiska aktioner, såsom att ockupera byggnader, måla slagord på allmän plats och skada andras eller allmän egendom i protest, stöds däremot enbart av en liten grupp. I undersökningen uppgav 6 procent att de kan tänka sig att genomföra sådana aktioner. Det är däremot enbart 1 procent som uppger att de har varit med om att ockupera byggnader eller skada egendom.

Även om acceptansen för politiskt motiverade brott är liten, visar denna undersökning att det finns en liten grupp av individer som är villiga att ta till våld i politiskt syfte och att en stor del av dessa har deltagit i illegala aktioner. Enligt Ungdomsstyrelsens undersökning påverkar individernas värderingar och attityder deras benägenhet att använda våld och genomföra illegala aktioner. De personer som är benägna till att delta i illegala politiska aktioner har ett stort samhällsintresse och en vilja att påverka samhällsutvecklingen, men samtidigt ett lågt förtroende för samhällets institutioner. Dessa personer har en politisk vänsterorientering och en uppfattning att frihet och medbestämmande är viktigare än stabilitet och hierarki.

Attityder till och respekten för mångfald

Det svenska samhället har traditionellt sett omfattats av olikheter med avseende på språkanvändning och kultur. Som ett resultat av senare decenniers omfattande invandring har mångfalden i det svenska samhället ökat kraftigt. Andelen utrikesfödda i befolkningen uppgick år 2010 enligt Statistiska centralbyrån till 15 procent. Denna utveckling har bidragit till att Sverige är väl rustat i en värld med tilltagande globalisering.

Samtidigt som mångfalden ökat har samhället blivit allt mer segregerat. Många människor lever i sammanhang där de uteslutande träffar personer med samma bakgrund. Frågor som berör den etniska

gruppen, kultur eller religion, får allt större betydelse. I dessa avseenden utgör det mångkulturella samhället en utmaning för den sociala sammanhållningen. Globaliseringen har även givit upphov till en känsla av otrygghet bland vissa grupper i samhället. Denna känsla har kunnat utnyttjas av politiska rörelser som önskat ställa grupper mot varandra. Utrymmet för partier med ett främlingsfientligt grundbudskap är stort i Sverige, men detta utrymme tenderar inte att öka. Enligt en undersökning som årligen genomfördes av Integrationsverket mellan 1999 och 2007 minskade andelen som säger att de kan tänka sig att rösta på ett parti som vill inskränka invandrarnas rättigheter från 29 procent 1999 till 23,6 procent 2007 (*Integrationsbarometern*, Integrationsverket 2007).

Det finns inget som tyder på att intoleranta attityder ökar i det svenska samhället. Exempelvis visar SOM-institutets årliga undersökningar hur den svenska opinionen blivit betydligt mindre negativ till invandrade svenskar och närvaron av människor från andra länder (SOM-institutet 2010).

Intoleranta och främlingsfientliga attityder är generellt inte heller särskilt utbredda bland unga. Ungdomar har snarare en mer tolerant inställning till invandring än äldre, vilket kan avspegla det faktum att yngre har växt upp i ett samhälle präglad av mångfald. Acceptansen av en generös flyktingpolitik har dessutom ökat bland unga. Enligt Ungdomsstyrelsens studie *Unga med attityd* ansåg 70 procent att Sverige borde ta emot färre invandrare 1993, medan 40 procent av de unga instämde i denna åsikt 2007 (Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:11).

Det finns emellertid stora skillnader i attityder mellan olika befolkningsgrupper i samhället. Undersökningar visar att personer med lägre inkomst- och utbildningsnivå oftare ger uttryck för främlingsfientliga attityder. Uppsala universitet har sedan 2005 sammanställt den s.k. Mångfaldsbarometern. Undersökningen från 2011 visar att en majoritet av den svenska befolkningen har positiva erfarenheter av nära kontakt och samarbete med personer med invandrabakgrund och anser att den kulturella mångfalden har berikat kulturen i Sverige. Individer med lägre utbildning är generellt mer negativa liksom individer boende i mindre städer och landsbygd. Ungefär 5 procent av befolkningen hyser extremt negativa attityder till invandrare. Denna grupp kan utgöra en grogrund för rörelser med extrema och främlingsfientliga attityder.

Bland unga återfinns det däremot en del grupper som uttrycker starkt intoleranta åsikter. Under 2010 genomförde Forum för levande historia en undersökning om toleransnivån bland gymnasieelever (Forum för levande historia, Rapportserie 1:2010). Undersökningen visade att ungefär 20 procent av gymnasieeleverna hyste tydligt intoleranta åsikter om homosexuella, judar, muslimer, romer och invandrare. Bland dem med negativ inställning återfanns framför allt pojkar, elever på yrkesförberedande linjer och elever vars föräldrar har låg utbildningsnivå. Vidare konstaterar undersökningen att intoleransen skiljer sig beroende på gymnasieelevernas kulturella bakgrund. Islamofobin är särskilt utbredd bland pojkar med svensk eller kristen bakgrund, medan antisemitismen är starkt dominerande bland pojkar med muslimsk bakgrund.

Frågor om intolerans har under senare år blivit alltmer komplexa och kan inte enbart ses som en relation mellan majoritetsbefolkningen och

minoriteter. Minoritetsgrupper i Sverige berörs och engageras av internationella konflikter och politiskt händelser som äger rum i länder där de har sitt ursprung. Globala konflikter får därigenom en allt större påverkan på det svenska samhället. Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter har till exempel påvisat att den ökade fokuseringen på terrorismbekämpning efter attentaten den 11 september 2001 har lett till att muslimer i allmänhet uppfattas som våldsbejakande (*Perception and Discrimination*, FRA 2006). Sammankopplingen av islam, fanatism och terrorism har genererat negativa fördomar mot muslimer generellt och inom vissa grupper har föreställningen att islam inte kan anpassa sig till den västerländska sekulära demokratiska traditionen fått fäste. Dessa fördomar kan ge näring till högerextremistiska grupper, men även inspirera till diskriminering och trakasserier.

Vidare har konflikten mellan Israel och Palestina fått en allt större påverkan på antisemitiska attityder i Sverige. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har i en rapport från 2010 visat att personer med judiskt ursprung allt oftare blir betraktade som representanter för Israels politik och att antisionismen inte sällan tar ett antisemitiskt uttryck. (*Report of the Personal Representative of the OSCE Chair-in-Office on Combating Anti-Semitism*, OSCE, 2010). Enligt Forum för Levande Historias studie om gymnasieelevers attityder har antisemitismen särskilt stark förankring bland ungdomar med muslimsk bakgrund. Hela 55 procent av gymnasieeleverna med muslimsk bakgrund hade en negativ inställning till judar och enbart 8 procent hade en positiv attityd. Bland elever utan utländsk bakgrund hade 15 procent en negativ attityd medan 32 procent uttryckte en positiv attityd.

De angivna tendenserna till polarisering har enbart delvis påverkat samhället. Antalet hatbrott, vilka delvis kan ses som ett konkret mått på toleransen i samhället, har under de senaste åren varit stabilt. Under 2010 identifierades knappt 5 140 hatbrottsanmälningar, vilket innebar en minskning från föregående år (Brå 2011:8). Fördelningen mellan olika kategorier av polisanmälda hatbrott stämmer väl överens med fördelningen av hatbrott som personer uppger att de blivit utsatta för i den Nationella trygghetsundersökningen (Brå 2011:1).

5 Regeringens arbete för att allmänt stärka demokratin

Regeringen vidtar flera olika insatser som syftar till att mer långsiktigt stärka demokratin och förebygga antidemokratiska tendenser och intoleranta attityder. I följande kapitel redovisas en översikt av det arbete som under senare år genomförts i syfte att stärka demokratin.

5.1 Insatser för att öka valdeltagandet och att stärka den demokratiska medvetenheten

Skr. 2011/12:44

Regeringens målsättning för demokratipolitiken är att skapa en levande demokrati där individens möjligheter till inflytande förstärks och där de mänskliga rättigheterna respekteras (prop. 2011/12:1). En levande demokrati innebär att varje individ ska ha möjlighet att påverka beslut som rör den egna vardagen. Regeringen arbetar därför för att stärka individens närhet till de politiska besluten genom förbättrade möjligheter till aktivt deltagande och ansvarsutkrävande samt att skapa en god social sammanhållning där individens rätt till självbestämmande inte inskränks av andra individer.

Under 2000 till 2006 genomförde regeringen ett flertal åtgärder för att öka valdeltagandet. Dessa utvärderades och utvärderingarna sammanställdes i konstitutionsutskottets rapport *Demokratipolitikens metoder – insatser för ett ökat valdeltagande – en kunskapsöversikt* (2008/09:RFR15). Rapporten visar att deltagandet kan påverkas i positiv inriktning, men att det inte finns enhetliga belägg att regeringens demokratifrämjande insatser har lett till ett ökat valdeltagande. Mot bakgrund av dessa slutsatser och ett faktiskt ökat valdeltagande genomförde inte regeringen någon bredare demokratifrämjande satsning inför valet 2010.

Däremot har flera specifika insatser genomförts för att stimulera ett aktivt deltagande på kommunal nivå. I samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting har till exempel it-verktyg utvecklats som kan förbättra dialogen mellan medborgare och myndigheter samt bidra till att göra beslutsprocessen transparent och tillgänglig. Ett flertal demokratifrämjande insatser har även genomförts på lokal nivå och Sveriges Kommuner och Landsting bedriver på uppdrag av förbundets kongress ett flertal insatser för att stödja kommuner och landsting i arbetet med att utveckla den lokala demokratin.

Regeringen har också framhållit behovet av att vidta åtgärder för att stärka medvetenheten om demokratins spelregler och om de mänskliga rättigheterna. Regeringen inledde därför under 2008 ett arbete för att stimulera en dialog om samhällets värdegrund med utgångspunkt i principerna om mänskliga rättigheter och demokrati. Den övergripande inriktningen presenterades i regeringens skrivelse *Dialog om samhällets värdegrund* (skr. 2009/10:106). Målsättningen var att stärka den sociala sammanhållningen i samhället. Arbetet utgick från organisationer inom det civila samhället och målgruppen var främst unga.

År 2011 har regeringen gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att fördela medel till organisationer inom det civila samhället som genomför verksamhet för att dels stärka ungas demokratiska värderingar, dels förebygger att unga utvecklar ett antidemokratiskt agerande eller rekryteras till antidemokratiska rörelser. Medel har även fördelats till organisationer inom det civila samhället som genomför demokrati- och ledarskapsutbildningar till unga som kan agera som förebilder i lokalsamhället.

Organisationer inom det civila samhällets erbjuder möjligheter för människor att bli delaktiga och engagera sig för att påverka sin livssituation eller samhället i stort. Regeringen uttalar i propositionen En politik för det civila samhället (prop. 2009/10:55) att det civila samhället utgör en central del av demokratin. Att vara aktiv i en förening kan fungera som ett stöd för den personliga utvecklingen och stärka förståelsen för demokratin. I både Säkerhetspolisens och Brottsförbyggande rådets rapport om våldsamt politisk extremism och i Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism framhålls dessutom värdet av verksamheter inom det civila samhället som syftar till att skapa engagemang, möten, dialog och delaktighet bland unga. Genom att främja ett sammanhang där ungdomar kan engagera sig i de frågor som de har ett intresse av är det möjligt att till stor del förebygga inte bara radikalisering och våldsbejakande extremism utan även brottslighet generellt.

Varje år tar nästan 100 nationella ungdomsorganisationer del av statens stöd till ungas egen organisering. För 2011 har regeringen avsatt runt 235 miljoner kronor för detta ändamål. Regeringen har sedan 2010 även finansierat en försöksverksamhet med engagemangsguider som ska stimulera boende i områden med lägre organisationsgrad, särskilt ungdomar och kvinnor, till aktiviteter inom civilsamhällets olika organisationer. Som ett led i genomförandet av politiken för det civila samhället inrättades under våren 2010 ett partsgemensamt forum för dialog mellan regeringen och det civila samhällets organisationer om villkoren för det civila samhället, bl.a. som en del av demokratin och dess roll för delaktigheten i demokratin. Inom ramen för detta forum har regeringen initierat en diskussion om metoder för att ytterligare öka delaktigheten i det civila samhället.

Allmänna arvsfonden fördelar varje år medel till det civila samhället. Under 2010 fördelades efter ansökan 211 miljoner kronor till olika ungdomsprojekt samt 97 miljoner kronor till projekt som avsåg att främja demokrati och delaktighet. Under 2012 kommer projekt som verkar för att förebygga att ungdomar utvecklar ett antidemokratiskt beteende eller ansluter sig till antidemokratiska grupperingar uppmärksammas särskilt när det gäller Arvsfondens tre målgrupper barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning.

Regeringen redogjorde för inriktningen av det framtida ungdomspolitiska arbetet inom ramen för politikens befintliga mål i skrivelsen En strategi för ungdomspolitiken (skr. 2009/10:53). Strategin beskriver utgångspunkter för ungdomspolitiken samt ett antal utmaningar som är strategiska för att uppnå de ungdomspolitiska målen. I skrivelsen presenteras också ett handlingsprogram med åtgärder inom ungdomspolitikkens fem huvudområden, bl.a. inom området inflytande och representation. Ett stort antal aktiviteter för att stärka unga som lever i stadsdelar med utbrett utanförskap genomförs utifrån nationella och lokala stödprogram. Att främja ungas inflytande är ett av de övergripande målen för den svenska ungdomspolitiken och också ett av de gemensamma målen inom det ungdomspolitiska samarbetet i EU. Det är

inte bara en rättighet för unga att delta i beslut som rör deras vardag utan också viktigt att ungas kunskaper, synpunkter och erfarenheter tas tillvara som en resurs i de demokratiska processerna.

Idrottspolitiken är en särskild del av politiken för det civila samhället. I propositionen Statens stöd till idrotten (prop. 2008/09:126) uttalas att staten aktivt ska stödja en fri och självständig idrottsrörelse byggd på ideellt engagemang som bedriver en bred verksamhet, värnar om god etik, ger lika förutsättningar för flickor och pojkar, kvinnor och män, arbetar aktivt för integration samt värnar demokratisk utveckling och delaktighet. De demokratiska aspekterna inom idrotten kommer till uttryck genom medlemmarnas faktiska möjlighet till inflytande. Riks-idrottsförbundet och SISU Idrottsutbildarna samarbetar för att skapa en gemensam värdegrund inom hela idrottsrörelsen. I denna värdegrund ingår bl.a. föreningsdemokrati, delaktighet och individens rätt att vara med i idrottsverksamhet utifrån sina förutsättningar, oavsett nationalitet, etniskt ursprung, religion, ålder, kön eller sexuell läggning eller fysiska och psykiska förutsättningar. Idrottsrörelsen ska enligt sitt eget idéprogram följa FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, konventionen om barnets rättigheter och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. SISU Idrottsutbildarna genomför även en särskild utbildningsåtgärd när det gäller värdegrundsfrågor inom idrotten.

En del av det civila samhället som blivit allt mer betydelsefullt under senare år är trossamfunden. Att olika trosriktningar som verkar för att vårt demokratiska statskick upprätthålls, stärks och utvecklas, också får goda möjligheter att göra sig gällande är av betydelse för den svenska demokratin. Ett statligt stöd till stabila och livskraftiga trossamfund som verkar i enlighet med demokratins grundläggande värderingar fördelas årligen av Nämnden för statligt stöd till trossamfund. Under 2010 fördelades sammanlagt 50 miljoner kronor till 40 trossamfund. Nämnden ska även utgöra ett dialogforum för trossamfund kring frågor som rör värderingar, respekt och tolerans.

5.3 Skolans demokratiuppdrag

Skolan har en central roll och ett tydligt uppdrag när det gäller att skapa medvetenhet och förståelse för demokratins principer bland unga. Den 1 juli 2011 började en ny skollag (2010:800) tillämpas och från och med hösten 2011 gäller en ny läroplan för grundskolan (Lgr 11). Enligt den nya skollagen och den nya läroplanen ska utbildningen förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på, såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan män och kvinnor samt solidaritet med svaga och utsatta. Skolan ska också vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Regeringen har under hösten 2011 beslutat om en ny läroplan för gymnasieskolan, där texterna om demokrati och mänskliga rättigheter ytterligare har förtydligats jämfört med tidigare läroplan. Gymnasieskolans läroplan överensstämmer i stort med grundskolans.

Flera av de mål som preciseras i läroplanen för grundskolan har dessutom direkt bäring på demokratin. Skolan ska t.ex. ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället. Skolans mål är att varje elev har kunskap om demokratis principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former. Av den s.k. rektorskatalogen i läroplanen framgår att rektorn inom ramen för sitt uppdrag ska se till att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen.

Statens skolverk har sedan 2009 haft regeringens uppdrag att främja, stärka och sprida kunskap om skolans värdegrund. I Skolverkets uppdrag ingår bl.a. att genomföra en uppföljande studie av skolornas värdegrundsarbete, att utveckla ett tydligt verksamhetsanpassat stödmaterial som skolorna kan använda i sitt värdegrundsarbete samt att utarbeta ett särskilt stödmaterial om diskriminering och kränkande behandling.

Regeringen har tagit initiativet till ett arbete för att motverka diskriminering och kränkande behandling i skolan. Vidare har Skolverket på regeringens uppdrag utvärderat effekterna av befintliga metoder mot mobbning samt utformat en utbildning om forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning. Syftet har varit att minska förekomsten av mobbning i skolan genom att sprida kunskap om förebyggande metoder som är evidensbaserade och kvalitetssäkrade. Mellan 2007 och 2011 avsattes 45 miljoner kronor för uppdraget. Regeringen har aviserat ytterligare 40 miljoner kronor för förnyade insatser mot kränkande behandling under 2011–2014.

Under 2008–2010 avsatte riksdagen 110 miljoner kronor för att öka jämställdheten i skolan. Delegationen för jämställdhet i skolan (dir. 2008:75) inrättades för att kartlägga området samt föreslå insatser för hur ett långsiktigt jämställdhetsarbete i skolan kan utvecklas. Vidare har Skolverket fått i uppdrag att genomföra insatser för att främja jämställdhet i skolan bl.a. genom fortbildningsinsatser om kön och skolframgång, hedersfrågor och sex- och samlevnad.

5.4 Skyddet av de mänskliga rättigheterna och arbetet för att motverka diskriminering, främlingsfientlighet och liknande former av intolerans

En central del av arbetet med att värna det demokratiska systemet är att säkerställa att de mänskliga rättigheterna respekteras. Regeringens långsiktiga mål är att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna. Genom att verka för ett samhälle där alla individer åtnjuter mänskliga rättigheter utan diskriminering motverkas grogrunderna för extremism och intolerans. Som ett led i detta arbete beslutade regeringen i mars 2006 en nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna för perioden 2006–2009 (skr. 2005/06:95). Handlingsplanen som innehöll en rad åtgärder har utvärderats av en särskild utredare (dir. 2009:118). Utredaren överlämnade i april 2011 betänkandet Samlat, genomtänkt och

uthålligt? En utvärdering av regeringens nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter 2006–2009 (SOU 2011:29). Skr. 2011/12:44

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige inrättades för att, med utgångspunkt i den nationella handlingsplanen, stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för mänskliga rättigheter (dir. 2006:27). Delegationen har lämnat slutbetänkandet Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter (SOU 2010:70). Betänkandet, som har remissbehandlats, innehåller ett flertal förslag som syftar till att stärka skyddet för mänskliga rättigheter. Förslagen i de båda betänkandena bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Därutöver genomförs ett brett samråd med olika aktörer i samhället för att identifiera brister i arbetet för mänskliga rättigheter. Det har redan tidigare aviserats att regeringen under mandatperioden avser att återkomma till riksdagen om hur det fortsatta systematiska arbetet för mänskliga rättigheter i Sverige ska bedrivas. Regeringen avser att återkomma med en skrivelse till riksdagen om detta under 2012.

Individer som upplever sig diskriminerade kan enligt Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism därigenom bli motiverade att ansluta sig till en våldsbejakande subkultur. Diskriminering, främlingsfientlighet och liknande former av intolerans utgör ytterst en utmaning för de värderingar som bär upp en demokrati. Arbetet mot diskriminering, främlingsfientlighet och liknande intolerans är därför ett prioriterat område för regeringen. Den 1 januari 2009 trädde diskrimineringslagen (2008:567) i kraft. Genom denna utökas antalet diskrimineringsgrunder och skyddet mot diskriminering utökas till nya samhällsområden. Samtidigt som den nya lagen inrättades en ny myndighet, Diskrimineringsombudsmannen, som utövar tillsyn över att lagen följs. I samband med att den nya ombudsmannen inrättades avvecklades de tidigare fyra ombudsmännen mot diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen har fått bättre verktyg än de tidigare ombudsmännen för att hantera dem som inte fullgör sina skyldigheter enligt diskrimineringslagen.

Regeringen vidtar även andra åtgärder för att motverka diskriminering och för att förebygga främlingsfientlighet och andra former av intolerans. Ett statligt stöd betalas ut, dels till organisationer inom det civila samhället som bedriver verksamhet mot diskriminering rasism och liknande former av intolerans, dels till organisationer för homosexuella, bisexuella, transsexuella och personer med könsöverskridande identitet eller uttryck.

Regeringen tillsatte i maj 2011 en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans kan effektiviseras. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 26 oktober 2012 (dir. 2011:39).

5.5 Kulturen som en del av det demokratiska systemet

Kulturen representerar en central del av det demokratiska systemet genom att den skapar en fri och kreativ arena för uttryck och åsiktsbildning. I propositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3) framhåller regeringen att en aktiv kulturpolitik ger goda förutsättningar

för en levande demokrati. Demokratin främjas av att många olika erfarenheter, tankar och historier tillvaratas och speglas i ett mångfacetterat kulturutbud. Kulturen och konsten innefattar många av de värden och kvaliteter som förknippas med ett gott samhälle, t.ex. yttrandefrihet, kreativitet, humanism, mångfald och öppenhet. Konsten kan också bidra till att ifrågasätta och problematisera invanda föreställningar och tankemönster.

De offentliga kulturinstitutionerna och medierna spelar en betydande roll som forum och stöd för det gemensamma samtalet och yttrandefriheten. Regeringen har bl.a. pekat ut Forum för levande historia och Statens museer för världskultur som viktiga resurser i arbetet med att främja interkulturellt utbyte, demokrati och mänskliga rättigheter.

Forum för levande historia har till uppgift att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Myndigheten har särskilt till uppgift att informera om Förintelsen och kommunismens brott mot mänskligheten och arbetar utifrån att det går att dra lärdom av historien för att motverka och förebygga intolerans. Genom t.ex. utställningar, seminarier, informationsmaterial och lärarfortbildningar förmedlar Forum för levande historia kunskap och skapar dialog och har även utvecklat olika typer av pedagogiskt material och arbetsmetoder som bl.a. används inom skolan.

Statens museer för världskultur har till uppgift att visa och levandegöra världens kulturer, särskilt kulturer med ursprung utanför Sverige. Myndigheten ska dokumentera och belysa olika kulturers yttringar och villkor samt kulturmöten och kulturell variation, historiskt och i dagens samhälle, nationellt och internationellt. Myndigheten arbetar aktivt med att ge perspektiv som hjälper människor att förnya och fördjupa sin världsbild i en allt mer internationaliserad värld. Målet är att bidra till en samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet, respekt och tolerans där mångfald tillvaratas som en positiv kraft.

5.6 Insatser för att minska utanförskapet bland ungdomar och utrikes födda

Utanförskap och bristande integration är faktorer som kan påverka en individs benägenhet att radikaliseras. Unga personer som upplever en känsla av utanförskap och alienation i förhållande till det omgivande samhället kan lockas till destruktiva subkulturer. Känslan av inte vara delaktig i samhället kan leda till att unga söker en tillhörighet i gängbildningar som på olika sätt uttrycker ett motstånd till samhällets etablerade normer. Utanförskapet och arbetslösheten är särskilt utbredd bland ungdomar och utrikes födda. Ett arbete för att framför allt ungdomar och nyanlända invandrare snabbare ska kunna etablera sig på arbetsmarkanden kan därför bidra till att skapa ett samhälle som präglas av social sammanhållning.

Regeringen har genomfört särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser för att minska ungdomsarbetslösheten. Från och med januari 2010 har regeringen utökat aktiviteterna inom jobbgarantin för ungdomar. Syftet är att erbjuda ungdomar särskilda insatser på ett tidigt stadium under

deras arbetslöshet för att de så snabbt som möjligt ska få ett arbete eller påbörja en utbildning inom det reguljära utbildningssystemet. Under 2009 deltog i genomsnitt 35 000 personer per månad i garantin. Av dessa var 37 procent kvinnor och 63 procent män. Andelen som hade ett arbete 30 dagar efter att de lämnat garantin uppgick till 50 procent. Motsvarande andel som påbörjat en utbildning uppgick till 17 procent.

Mot bakgrund av den djupa lågkonjunkturen satsade regeringen tillfälligt 100 miljoner kronor under 2010 på att skapa fler sommarjobb för skolorbarn i kommuner, landsting och ideella föreningar. För att stimulera efterfrågan på personer med en svag förankring på arbetsmarknaden har regeringen infört s.k. nystartsjobb. Nystartsjobb är en generell insats riktad till grupper som av olika skäl varit borta från arbetsmarknaden. En person som har fyllt 20 men inte 26 år och som varit arbetslös i sex månader är kvalificerad för ett nystartsjobb, vilket för den åldersgruppen innebär att arbetsgivaren kompenseras med ett belopp motsvarande arbetsgivaravgiften.

I syfte att öka etableringen bland utrikes födda har regeringen under senare år genomfört genomgripande reformer av integrationspolitiken. I regeringens skrivelse Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration (skr. 2008/09:24) presenterades inriktningen för integrationspolitiken de närmaste åren. Skrivelsen presenterade bl.a. insatser som syftar till ett mer effektivt system för åtgärder för mottagande och introduktion till nyanlända och en satsning för att få fler i arbete och få fler egna företagare. Den 1 december 2010 trädde en ny reform för att påskynda nyanlända invandrades etablering i arbets- och samhällslivet i kraft (prop. 2009/10:60). Reformen omfattar flyktingar, andra skyddsbehövande med uppehållstillstånd och deras anhöriga i åldern 20–64 år. Även nyanlända i åldern 18–19 år omfattas om de saknar föräldrar i Sverige. En snabbare etablering ska åstadkommas genom att stärka incitamenten både för att börja arbeta och för att aktivt delta i arbetsförberedande insatser. En effektiv etableringskedja skapas genom klarare och tydligare ansvarsförhållanden mellan olika aktörer. Etableringsreformen innebär bl.a. att Arbetsförmedlingen får ett samordnande ansvar för etableringsinsatser och ska tillsammans med den nyanlända upprätta en etableringsplan för att underlätta och påskynda dennes etablering i arbets- och samhällslivet.

Nyanlända som har en etableringsplan ska delta i samhällsorientering. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtning. Målet är att deltagarna ska få kunskap om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar, om rättigheter och skyldigheter i övrigt, om hur samhället är organiserat samt om det praktiska vardagslivet i Sverige.

Enligt Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism tenderar våldsbejakande ideologiska miljöer framför allt att uppstå i områden med utbrett utanförskap. Regeringen har tecknat lokala utvecklingsavtal med 21 kommuner rörande 38 stadsdelar där utanförskapet är utbrett. Avtalen gäller för perioden 2008–2011 och anger ramen för en samverkan med kommunerna i syfte att minska utanförskapet i de berörda stadsdelarna. Som en del av det urbana

6 Pågående arbete för att förebygga våldsbejakande extremism

I följande avsnitt redovisas exempel på det arbete som bedrivs för att förebygga våldsbejakande extremism. Arbetet är tvärsektoriellt och berör flera departement inom Regeringskansliet. Redovisningen syftar inte till att ge en heltäckande beskrivning av arbetet, utan att ge en överblick över det arbete som bedrivs av regeringen, statliga myndigheter, kommuner och organisationer inom det civila samhället. En stor del av det förebyggande arbetet utförs för närvarande av Polisen och Säkerhetspolisen. Den framtida utmaningen är att i större utsträckning engagera även andra delar av samhället som är betydelsefulla för det förebyggande arbetet.

6.1 Arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism

Arbetet inom polismyndigheterna

Polisen har en central roll i arbetet med att förebygga extremism. Polisens närhet till och kontakter med lokalsamhället är framför allt betydelsefull för att identifiera unga som söker sig till våldsamma ideologiska sammanhang och för att därmed möjliggöra insatser för att förhindra rekrytering till sådana grupperingar.

Rikspolisstyrelsen har inlett ett projekt som syftar till att öka kunskapen och förbättra arbetssättet för att upptäcka våldsbejakande radikaliseringsprojekt. Projektet genomförs delvis inom ramen för ett EU-finansierat projekt med elva deltagande EU-länder – *Community Policing Preventing Radicalisation & Terrorism (COPPRA)*. I första delen av projektet, som avslutades under 2010, har en metodutveckling skett och en utbildning tagits fram. I andra delen av projektet, som inleds under 2011, ska en utbildning genomföras.

Polismyndigheterna i Stockholms, Västra Götalands och Skåne län har inrättat särskilda s.k. dialogpolis som en länk mellan polisledningen och de som arrangerar olika opinionsyttringar, främst demonstrationer. Grunden för arbetet är att skydda den lagstadgade demonstrationsfriheten. Dialogpoliserna förmedlar information mellan polisen och de grupper som arrangerar opinionsyttringar. Oftast handlar det om grupper inom extremhögern eller den autonoma vänstern. Dialogpoliserna har också kontakt med grupper som inte själva använder våld, men som riskerar att bli angripna av andra grupper. Syftet med dialogpolisernas verksamhet är att undvika missförstånd vid opinionsyttringar och att skapa en gemensam strategi för hur demonstrationer ska bevakas för att förebygga brott eller ordningsstörningar. De samarbetar med bl.a. kommuner, socialtjänst, fältassistenter, föräldraföreningar, lokal-

trafikföretag och näringsidkare som har sina affärer i anslutning till den plats där en opinionsyttring sker. Skr. 2011/12:44

Polismyndigheterna vidtar även särskilda åtgärder för att motverka hatbrott. Vid Polismyndigheten i Stockholm län samordnas arbetet mot hatbrott av en hatbrottsjour. Hatbrottsjouren utbildar personal i bemötande av brottsoffer och utgör stöd vid utredningar av hatbrottsanmälningar i syfte att öka antalet åtal för brott med hatbrottsmotiv. Hatbrottsjouren samverkar även med olika organisationer, intresseföreningar, forskare och myndigheter.

Säkerhetspolisen har ansvar för att förhindra brott mot rikets säkerhet och bekämpa terrorism. Detta innebär att Säkerhetspolisen arbetar för att avslöja, bekämpa och förebygga sådan verksamhet som med våld eller hot syftar till att förändra det demokratiska styrelseskicket eller påverka politiska beslut, genomförandet av sådana beslut eller den fria debatten. Det arbete som Säkerhetspolisen genomför för att förebygga våldsbejakande extremism beskrivs i regeringens skrivelse Nationellt ansvar och internationellt engagemang – En nationell strategi för att möta hotet från terrorismen (skr. 2007/08:64). Strategin uppdateras för närvarande.

Arbetet på kommunal nivå

Våldsbejakande extremistmiljöer kan av olika skäl uppstå på lokal nivå. Enstaka personer med ledaregenskaper kan locka till sig individer och etablera lokala nätverk eller grupper. Konflikter mellan olika extremistgrupperingar kan resultera i att ett större antal individer engageras. Vitmaktmiljöerna har i flera fall fått fäste i mindre orter medan de autonoma vänsterextrema grupper ofta uppkommer som en motreaktion till de högerextrema. De våldsamma islamistiska nätverken är framförallt koncentrerade till storstäderna.

Under år 2010 sammanställde Sveriges Kommuner och Landsting i samverkan med Regeringskansliet en exempelskrift med lokala exempel på hur olika aktörer har motverkat och förebyggt våldsbejakande politisk extremism (*Lokala insatser mot våldsbejakande extremism*, Sveriges Kommuner och Landsting, 2010). I skriften lyfts ett antal fall fram från kommuner som bedrivit ett arbete i samarbete med lokala aktörer för att förbättra samhällets förutsättningar för att hantera politisk extremism. Skriften ska fungera som underlag för samtal och erfarenhetsutbyte och ge konkreta exempel på lokalt arbete.

Exempelskriften lyfter fram ett antal framgångsfaktorer som är gemensamma för de exempel som presenteras. Samtliga kommuner nådde framgång i arbetet genom att dra nytta av olika aktörers engagemang och kompetens och genom att använda sig av befintlig verksamhet i kommunen. Samverkan mellan olika aktörer inom kommunen var också en avgörande framgångsfaktor, särskilt samverkan mellan polis, socialtjänst, skola och fritidsledare.

Under 2011 arrangerade Regeringskansliet en konferens om förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Konferensen arrangerades i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting och avsåg att introducera myndigheter och aktörer på framför allt lokal nivå i

Arbete inom frivilligorganisationerna

Ett viktigt arbete för att förebygga att personer utvecklas till våldsamma extremister och att stödja personer som vill lämna sådana miljöer bedrivs av organisationer inom det civila samhället. Ett antal lokala organisationer och nätverk har etablerats i syfte att förebygga våldsbejakande extremism.

Organisationen EXIT inom stiftelsen KFUM Söder Fryshuset har sedan 1998 bedrivit verksamhet för att stödja avhoppare från den nazistiska rörelsen. Enligt en utvärdering som Ungdomsstyrelsen genomförde 2010 har EXIT i viss mån varit framgångsrik, delvis på grund av att organisationen i huvudsak drivs av personer som tidigare har varit aktiva inom vitmaktmiljön (*Avhopparverksamhet – Ungdomsstyrelsens analys och förslag på hur samhället kan stödja unga avhoppare*, Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:11). EXIT arbetar även med kuratorer som erbjuder professionellt stöd till avhoppare och föräldrar till personer engagerade inom rörelsen. En stor del av arbetet innefattar utbildning av lärare och fältpersonal, föreläsningar i skolor och konsultverksamhet riktade till kommuner där högerextremism förekommer. EXIT:s verksamhet bedrivs delvis med hjälp av statsbidrag som fördelas för att motverka rasism och andra former av intolerans.

EXIT är den enda renodlade avhopparverksamheten i Sverige, men verksamhet för att hjälpa individer att lämna vitmaktmiljöer har även bedrivits av Brottsförebyggande Centrum i Värmland. Detta är en ideell förening som skapades som en motreaktion på den vitmaktrörelse som etablerade sig i Värmland under 1990-talet. Genom föreningen har aktörer inom skolan, polisen, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och fritidsverksamheten knutits samman för att bekämpa politisk extremism. Verksamheten har fokuserat på personer i vitmaktmiljön och på personer i riskzonen för att dras till andra destruktiva grupperingar.

Nätverk av föräldrar vars barn anslutit sig till nazistiska grupper har även etablerats på flera andra håll i landet. I t.ex. Klippan och Nora har föräldranätverk bidragit till att ungdomar valt att lämna högerextrema miljöer. Därutöver finns flera exempel på organisationer inom det civila samhället som bedriver verksamheter för att stödja individer som vill lämna andra destruktiva miljöer. Inom Fryshuset har till exempel Passus bildats för att hjälpa individer som vill lämna kriminella gäng. Tillsammans med EXIT är Passus en del av Centrum för Information om Destruktiva Subkulturer (CIDES) som försöker ta ett helhetsgrepp över frågor om avhopp och rekrytering från olika destruktiva miljöer.

Även organisationen Kriminellas Revansch i Samhället (KRIS) arbetar för att stödja individer som vill lämna en kriminell livsstil. Organisationen är uppbyggd av personer med kriminell bakgrund som genom sin erfarenhet hjälper personer att återskapa individens självkänsla, bygga upp sociala nätverk och återanpassas i samhället. I vissa fall har KRIS även arbetat med personer som vill hoppa av från

högerextremistiska grupperingar. Det finns däremot ingen organisation i Sverige som bedriver en verksamhet som är specifikt inriktad på att förebygga att individer ansluter sig till vänsterautonoma eller islamistiska våldsbejakande rörelser eller som arbetar för att stödja personer som vill lämna sådana rörelser.

Skr. 2011/12:44

Det internationella samarbetet

Globaliseringen, den tilltagande migrationen och utvecklingen av informationsteknologin har bidragit till att frågor om extremism blivit en global angelägenhet. Omständigheter som uppkommer inom nationella eller regionala konflikter får ofta betydelse på global nivå och kan påverka benägenheten att ansluta sig till våldsbejakande ideologiska nätverk och ge motiv till våldsdåd. Arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism kan därför inte begränsas till nationella ansträngningar. Ideologiskt motiverat våld tenderar att uppkomma i svaga stater som lider av ett icke-fungerande rättssystem, hög korruption, bristfälligt skydd för mänskliga rättigheter och utbredd fattigdom. Dessa faktorer liksom befintliga eller olösta konflikter inom staten eller inom regionen kan utgöra en grogrund som kan leda till ideologiskt våld.

Svenskt utvecklingssamarbete kan genom att bidra till fattigdomsminskning också bidra till att motverka faktorer som leder till extremism. Grogrunderna för extremism kan motverkas genom demokratiframjande utvecklingssamarbete och samarbete som syftar till att stärka utbildningssystem, rättsväsende och respekt för mänskliga rättigheter i svaga stater. Därutöver är samarbete som stimulerar sysselsättning och som ger kvinnor och män som lever i fattigdom möjlighet att delta i, bidra till och dra nytta av tillväxten en viktig del i arbetet för att långsiktigt motverka extremism.

Det är viktigt att Sverige kan dra lärdom av det arbete som bedrivs för att förebygga extremism i andra länder samtidigt som Sverige medverkar till att sprida erfarenhet från arbete som genomförts på nationell nivå. Sverige deltar därför i flera internationella sammanhang. Ett sådant är det nätverk för att stärka medvetenheten om extremism och radikalisering som etablerades av Europeiska kommissionen i september 2011 (Radicalisation Awareness Network). Nätverket ska utgöra en plattform för kunskaps- och erfarenhetsutbyte inom EU. Ett sekretariat kommer att etableras under kommissionen för att koordinera och skapa samverkansformer inom nätverket samt för att stödja lokal verksamhet för att förebygga extremism.

6.2 Arbetet för att motverka hot och våld mot förtroendevalda och myndighetspersoner

En del av arbetet för att stärka demokratins motståndskraft inkluderar åtgärder som genomförs för att motverka hot och våld mot förtroendevalda och myndighetspersoner. Regeringen tillsatte under 2004 en kommitté som bl.a. hade till uppgift att undersöka omfattningen av brott mot förtroendevalda. Kommittén redovisade i sitt betänkande att

trakasserierna mot förtroendevalda är omfattande (Jakten på makten, SOU 2006: 46). Säkerhetspolisen presenterade 2008 en rapport om hot och trakasserier mot förtroendevalda och myndighetspersoner (*Hot mot förtroendevalda*, Säkerhetspolisen, 2008). Av rapporten framgår att hot och trakasserier mot förtroendevalda och myndighetspersoner är vanligt förekommande. Vidare framhåller Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen i studien om våldsamt politisk extremism att förtroendevalda och myndighetspersoner ofta utsätts för hot och våld från personer inom den vänsterautonoma miljön.

Regeringen har under senare år vidtagit flera åtgärder som stärker skyddet för förtroendevalda. Den 1 juli 2010 trädde lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och landsting i kraft, enligt vilken kommuner och landsting får anordna säkerhetskontroll vid sina offentliga sammanträden. Från ingången av 2011 har Brottsförebyggande rådet på uppdrag av regeringen arbetat med att utveckla metoder för att genomföra periodiskt återkommande undersökningar om omfattningen och utvecklingen av hot och våld mot förtroendevalda.

6.3 Arbetet för att motverka kriminella grupperingar och huliganism

Olika destruktiva subkulturer uppvisar flera likheter. I många avseenden är de sociala mekanismer som får framför allt unga personer att ansluta sig till kriminella nätverk likartade med de mekanismer som påverkar unga att utvecklas till våldsamma extremister. Flera insatser inom det brottsförebyggande arbetet kan därför även bidra till att förebygga att ungdomar dras till våldsbejakande extremistmiljöer.

Polisen har under senare år prioriterat arbetet med ungdomskriminalitet. Ungdomsperspektivet ska vara grundläggande för arbetet och polisen ska arbeta långsiktigt för att stärka förtroendet för polisen. I mars 2010 överlämnade utredningen mot kriminella grupperingar betänkandet *Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp* (SOU 2010:15). Ett av huvudförslagen i betänkandet är att sociala insatsgrupper bestående av socialtjänst, polis och skola ska bildas på lokal nivå för att gemensamt arbeta med unga kriminella. De sociala insatsgrupperna ska möjliggöra en lokal samarbetsform där insatser för unga i risksituationer kan samordnas på individnivå mellan berörda myndigheter och övriga aktörer, såsom frivilligorganisationer.

Regeringen gav i april 2011 Rikspolisstyrelsen i uppdrag att inleda en försöksverksamhet med sociala insatsgrupper för unga som riskerar att bli kriminella. Vidare fick Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla en riskbedömningsmanual för att bättre kunna identifiera vilka unga som löper risk att rekryteras till kriminella nätverk eller som vill hoppa av ett kriminellt nätverk och ta fram en vägledning för vilka stödinsatser som bör gälla för de unga som ingår i de sociala insatsgruppernas arbete.

Utöver den samverkan som etablerats genom de sociala insatsgrupperna har olika samverkansformer etablerats lokalt. En handlingsplan för samverkan mellan polis och kommun togs fram 2008. Rikspolisstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting arbetar för att

genomföra denna och Brottsförebyggande rådet bistår med kunskap (PoA-450-3788/06). Med stöd av de lokala utvecklingsavtal som regeringen under 2008 slutit med kommuner som omfattar stadsdelar med utbrett utanförskap har partnerskap ingåtts mellan polismyndigheterna, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen.

I flera avseenden uppvisar den idrottsrelaterade brottsligheten likheter med den som utövas av extremistgrupper. Huliganismen är en våldsfixerad subkultur som huvudsakligen engagerar unga män. Det är inte ovanligt att individer rör sig mellan dessa våldsmiljöer. Som en del av arbetet för att bekämpa idrottsrelaterad brottslighet har Brottsförebyggande rådet på regeringens uppdrag presenterat en kunskapsammansättning över framgångsrika strategier och metoder nationellt och internationellt för att minska förekomsten av ordningsstörningar i samband med idrott. I rapporten *Strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar – En kunskapsammansättning* (Brå 2008:20) föreslås bl.a. att regeringen utser en huvudman som utreder och skapar en nationell åtgärdsplan mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar och som verkar för att planen genomförs. En nationell samordnare tillsattes under 2011 av regeringen, vilken ska medverka till en förbättrad samverkan mellan berörda organisationer på central, regional och lokal nivå och löpande lämna förslag till hur brottslighet i samband med idrottsevenemang kan motverkas (dir. 2011:22).

7 Regeringens åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Regeringen anser att det är angeläget att arbetet med att värna demokratin fördjupas för att motverka antidemokratiska tendenser som kan utgöra eller komma att utgöra utmaningar för demokratin. Det förebyggande arbetet mot extremism som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner och andra samhällsaktörer måste breddas och utvecklas. Det är viktigt att myndigheter och relevanta samhällsaktörer får redskap och resurser för att förebygga våldsbejakande extremism. De åtgärder som presenteras i detta avsnitt utgör den strategiska inriktningen för det framtida arbetet inom området för att förebygga extremism. Inriktningen består av sex områden.

1. Stärka medvetenheten om de demokratiska värderingarna.
2. Öka kunskapen om våldsbejakande extremism.
3. Stärka strukturerna för samverkan.
4. Förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremistgrupper och stödja avhopp från sådana grupper.
5. Motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet.
6. Fördjupa det internationella samarbetet.

7.1 Stärka medvetenheten om de demokratiska värderingarna

Skr. 2011/12:44

7.1.1 Stöd till organisationer inom det civila samhället

Åtgärd 1: Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att fördela medel till organisationer inom det civila samhället för verksamhet som stärker ungas demokratiska värderingar.

Det finns stora skillnader i synen på demokrati mellan olika grupper i samhället. Ungdomar har överlag ett lägre förtroende för de politiska institutionerna än övriga befolkningen. Ungdomsstyrelsens undersökning om ungas inflytande visar att ungas attityd till demokrati, vilja att vara med och påverka samt känsla av delaktighet påverkas av en rad olika faktorer. Betydelsefulla faktorer som påverkar ungas attityd till demokrati och möjlighet till inflytande är bl.a. social bakgrund, den egna situationen vad gäller arbete och ekonomi och den egna hälsan. Undersökningen visar också att det finns skillnader i attityder mellan unga som bor i storstäder och de som bor i mindre städer eller kommuner (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10).

Mot denna bakgrund anser regeringen att insatser för att främja demokratiska värderingar bland unga bör genomföras. Insatserna bör inriktas på ungdomar i riskmiljöer och bedrivs utifrån dessa ungdomars villkor. Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att under 2012 fördela medel till organisationer inom det civila samhället för verksamhet som stärker ungas demokratiska värderingar.

Åtgärd 2: Regeringen avser att ge Nämnden för statligt stöd till trossamfund i uppdrag att inleda en utvidgad dialog med trossamfunden om demokratifrämjande arbete.

Den religiösa mångfalden i samhället, liksom engagemanget för etiska och existentiella frågor, medför ökad uppmärksamhet för och förväntningar på insatser från trossamfunden. Trossamfunden kan genom sin verksamhet bidra till större kunskap, förståelse och respekt för olika trosinriktningar. Kontakter och samverkan mellan olika trossamfund, liksom trossamfundens egen medverkan inom olika samhällsområden är värdefull. I propositionen Staten och trossamfunden (prop. 1998/99:124) betonas vikten av att trossamfunden får stöd och möjligheter att medverka tillsammans med andra goda krafter för att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som vårt samhälle vilar på.

Genom Nämnden för statligt stöd för trossamfund ger regeringen ett stöd till stabila och livskraftiga trossamfund som verkar i enlighet med demokratins grundläggande värderingar. Nämnden för statligt stöd för trossamfund utgör även ett dialogforum för trossamfunden i frågor som rör värderingar, respekt och tolerans.

Det är enligt regeringen viktigt att ytterligare stimulera och stärka nämndens arbete med att utveckla trossamfundens betydelse i att utveckla och upprätthålla demokratin. Ett uppdrag kommer därför att ges till Nämnden för statligt stöd för trossamfund att utvidga dialogen med

trossamfunden i syfte att ytterligare stimulera arbetet med demokrati och demokratiska värderingar och motverka antidemokratiska yttringar i samhället. Skr. 2011/12:44

7.1.2 Insatser inom skolan

Åtgärd 3: Regeringen avser att ge Forum för levande historia i uppdrag att sprida metoder och arbetsmaterial för att stärka ungas demokratiska värderingar.

Skolan är den centrala aktören när det gäller att säkerställa att alla unga blir medvetna om de demokratiska värderingar som samhället vilar på. Skolan har i enlighet med skollagen (2010:800) ett tydligt demokratiuppdrag. Utbildningen ska enligt denna utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna, såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Undersökningar visar att det finns betydande grupper av elever som hyser starkt intoleranta och antidemokratiska åsikter. Enligt Forum för levande historias studie om gymnasieelevers attityder till utsatta grupper är intoleranta åsikter särskilt utbredda bland pojkar från socioekonomiskt marginaliserade hem som går yrkesförberedande program och har föräldrar med låg utbildning (Forum för levande historia, Rapportserie 1:2010).

Mot bakgrund av resultatet i studien har regeringen gett Forum för levande historia i uppdrag att under 2011 utveckla metoder och arbetsmaterial för att stärka ungdomars demokratiska värderingar. Regeringen avser att under 2012 utvidga uppdraget så att det även omfattar att sprida de metoder och arbetsmaterial som utvecklats, främst i skolan men även till det civila samhället och andra aktörer som genomför demokratifrämjande verksamhet.

Åtgärd 4: En utredning har tillsatts för att föreslå hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande intolerans kan effektiviseras. Regeringen avser därefter att återkomma i frågan hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande intolerans bland unga kan effektiviseras.

I det långsiktiga arbetet för att främja tolerans och öppenhet har skolan en nyckelroll. Det behövs specifik kunskap och metoder för att förebygga och motverka att unga utvecklar främlingsfientliga attityder. Olika uttryck för främlingsfientlighet och liknande former av intolerans måste identifieras och bemötas på ett adekvat sätt.

Regeringen tillsatte i maj 2011 en särskild utredare med uppdrag att föreslå hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans kan effektiviseras. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 26 oktober 2012 (dir 2011:39). Inom ramen för uppdraget ska

utredaren bl.a. sammanställa kunskap om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans och hur detta kan bemötas. Skr. 2011/12:44

Regeringen avser därefter att återkomma i frågan om hur arbetet mot främlingsfientlighet och liknande intolerans bland unga kan effektiviseras.

7.2 Öka kunskapen om våldsbejakande extremism

7.2.1 Kunskapsutveckling om förebyggande metoder mot extremism

Åtgärd 5: Regeringen avser att ge en särskild utredare i uppdrag att ta fram ett utbildningsmaterial om förebyggande metoder mot våldsbejakande extremism. Utredaren ska även främja samverkan och kunskapsutbytet inom det förebyggande arbetet mellan aktörer inom kommuner, myndigheter och organisationer inom det civila samhället och presentera förslag till hur ett fortsatt förebyggande arbete kan utvecklas och organiseras.

I Brottsförebyggande rådets och Säkerhetspolisens rapport om våldsam extremism, liksom i Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism, framhålls behovet av att stärka kunskapen bland de yrkesgrupper som kommer i kontakt med individer i riskzonen för att ansluta sig till våldsbejakande extremistmiljöer. Även i Sveriges Kommuner och Landstings sammanställning om lokala exempel på förebyggande arbete mot våldsam extremism betonas vikten av kunskap inom yrkesgrupper som kan komma i kontakt med individer i riskzonen för att ansluta sig till våldsbejakande extremistmiljöer (*Lokala insatser mot våldsbejakande extremism*, Sveriges Kommuner och Landsting, 2010). Detta gäller framför allt yrkesgrupper verksamma inom socialtjänst, polis och skola, men även yrkesgrupper inom andra myndigheter, kommunförvaltning och det civila samhället.

Mot denna bakgrund avser regeringen att tillsätta en särskild utredare som ska få i uppdrag att utveckla metoder för det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och sammanställa detta i ett utbildningsmaterial. Metoderna ska bl.a. bidra till ett adekvat bemötande av personer som är på väg in i våldsbejakande extremistmiljöer eller som är engagerade i sådana miljöer. Utbildningsmaterialet ska kunna användas vid utbildning av yrkesverksamma inom t.ex. skolan, socialtjänsten, kriminalvården, kommunerna och organisationer inom det civila samhället. Utredaren ska även utgöra ett stöd i det förebyggande arbetet genom att sprida kunskap och främja samverkan mellan aktörer inom kommuner, myndigheter och organisationer inom det civila samhället och presentera förslag till hur ett fortsatt förebyggande arbete kan utvecklas och organiseras.

Åtgärd 6: Regeringen har gett Statens medieråd i uppdrag att genomföra en studie om hur unga kan stärkas och skyddas mot påverkan av antidemokratiska budskap som förmedlas via internet. Studien ska utgöra underlag för ett fortsatt arbete med att stärka ungdomar som medvetna medieanvändare och förebygga att budskap som förmedlas via internet från organisationer, rörelser eller nätverk med en antidemokratisk grundsyn får genomslag.

Under senare år har internet blivit en allt viktigare arena för det demokratiska samtalet. Internet har möjliggjort att individer kan vara delaktiga i samhällsdebatten utan att fysiskt behöva mötas. Av Ungdomsstyrelsens rapport om ungas inflytande framgår att detta har en särskild betydelse för unga (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10).

Samtidigt som internet bidrar till att fördjupa och bredda samhällsdebatten har internet även blivit en arena för extremistgrupper och krafter som sprider ett antidemokratiskt budskap. Internet erbjuder de antidemokratiska grupperingarna nya möjligheter att rekrytera och att övertyga utan att vara begränsade till nationella gränser. Kommunikationen kan ske anonymt och säkert för dem som redan är involverade. De som är involverade inom olika nätverk kan genom internet underhålla och utveckla de relevanta nätverken, arrangera möten, initiera kampanjer och erbjuda praktisk information och rådgivning. Genom internet sprids dessutom mycket material som är våldsromantisierande. Internet har även möjliggjort s.k. självradikalisering, dvs. att individer utan fysisk kontakt med andra inspireras av ett ideologiskt budskap och utvecklar en benägenhet till våld. Såväl Brottsförebyggande rådets och Säkerhetspolisens kartläggning om våldsamt politisk extremism som Säkerhetspolisens rapport av våldsbejakande islamistisk extremism pekar ut internet som en central arena för alla ideologiska våldsbejakande riktningar. Därutöver betonar EU i sin handlingsplan mot radikaliserings och rekrytering till terrorism behovet av insatser för att förhindra rekrytering genom internet.

Mot den angivna bakgrunden gav regeringen i september 2011 Statens medieråd i uppdrag att genomföra en studie om antidemokratiska budskap som förmedlas via internet och hur unga kan stärkas och skyddas mot sådana budskap. Studien ska beskriva förekomsten av antidemokratiska budskap på internet och sociala medier som riktas till unga, framför allt sådana budskap som uppmanar till våld för en politisk sak, och hur internet används av organisationer, rörelser och nätverk i syfte att påverka och sprida ett antidemokratiskt budskap. Studien ska redovisas i juni 2013 och ska utgöra ett underlag för ett fortsatt arbete med att stärka ungdomar som medvetna medieanvändare och förebygga att budskap som förmedlas via internet från organisationer, rörelser eller nätverk med en antidemokratisk grundsyn får genomslag.

Åtgärd 7: Regeringen avser att initiera särskilda kunskapshöjande insatser om antisemitism och islamofobi för barn och ungdomar under perioden 2012-2014.

I Sverige, liksom i många andra europeiska länder, har under senare år antisemitism och islamofobi uppträtt i olika former. Det har bl.a. tagit sig uttryck i våldshandlingar och andra kränkningar riktat mot personer som är, eller uppfattas vara, judar och muslimer och mot judiska och muslimska gruppers institutioner såsom religiösa byggnader och platser. Av Brottsförebyggande rådets sammanställning över anmälningar som identifierats som hatbrott utgör ca tio procent brott med antireligiösa motiv.

I mars 2011 gav regeringen Forum för levande historia i uppdrag att genomföra en kartläggning av antisemitism och islamofobi. I uppdraget ingick bl.a. att sammanställa den kunskap som finns om förekomsten av antisemitiska och islamofobiska föreställningar i Sverige samt om de judiska och muslimska gruppernas utsatthet och benägenhet att tillvarata sina rättigheter. Vidare ingick att identifiera goda exempel på åtgärder och metoder för att motverka islamofobi och antisemitism. Kartläggningen redovisades till regeringen i augusti 2011.

Mot bakgrund av ovanstående kartläggning avser regeringen att initiera särskilda kunskapshöjande insatser om antisemitism och islamofobi för barn och ungdomar. Åtgärderna kommer att genomföras under perioden 2012-2014.

7.2.4 Stöd till forskning om hoten mot demokratin

Åtgärd 8: Regeringen har gett Vetenskapsrådet i uppdrag att bredda sitt stöd till mångvetenskaplig demokratiforskning.

På regeringens uppdrag beviljar Vetenskapsrådet medel för forskning om demokrati. Medel har sedan 2007 fördelats i enlighet med Vetenskapsrådets allmänna kriterier till forskningsprojekt som bl.a. belyser medborgarnas inflytande, representation, deltagande, insyn och ansvarsutkrävande.

Kunskapen om hoten mot demokratin och samhällets grundvalar, särskilt om hoten från våldsbejakande extremism, behöver stärkas.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns anledning att bredda stödet till demokratiforskningen. Från och med 2011 har regeringen beslutat att Vetenskapsrådets stöd till demokratiforskning även ska omfatta frågeställningar om hotet mot det demokratiska samhällets grundvalar och respons mot sådana hot.

Åtgärd 9: Regeringen avser att verka för att stärka samverkan och kunskapsutbytet mellan myndigheter, kommuner, organisationer inom det civila samhället och andra aktörer när det gäller arbetet med att förebygga och motverka våldsbejakande extremism.

Grupper som främjar våld eller hot för att uppnå ett politiskt mål uppstår ofta på lokal nivå. Personer med ledaregenskaper kan locka till sig individer och etablera lokala nätverk eller grupper. Konflikter mellan olika extremistgrupperingar kan resultera i att ett större antal individer engageras. Insatser som genomförs på kommunal nivå för att förebygga och bemöta våldsbejakande extremistmiljöer är därför av stor vikt.

Under 2010 sammanställde Sveriges Kommuner och Landsting i samverkan med Regeringskansliet en exempelskrift med lokala exempel på hur olika aktörer har motverkat och förebyggt våldsbejakande politisk extremism (*Lokala insatser mot våldsbejakande extremism*, Sveriges Kommuner och Landsting, 2010). I skriften lyfts ett antal exempel från kommuner som bedrivit arbete i samarbete med lokala aktörer för att stärka samhällets förutsättningar för att hantera politisk extremism. För att effektivt kunna motverka våldsbejakande extremism betonas behovet av samverkan mellan aktörer på lokal nivå såsom polisen, skolan, socialtjänsten, den kommunala fritidsverksamheten, det civila samhället och näringslivet.

Mot denna bakgrund avser regeringen att verka för att stärka samverkan och kunskapsutbytet på lokal nivå mellan myndigheter, kommuner, organisationer inom det civila samhället och andra aktörer när det gäller arbetet med att förebygga och motverka våldsbejakande extremism.

7.4 Förebygga att individer ansluter sig till våldsamma extremistgrupper och stödja avhopp från sådana grupper

Åtgärd 10: Regeringen avser att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att fördela medel till organisationer inom det civila samhället som bedriver verksamhet som har till syfte att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremiströrelser och ge stöd till individer som avser att lämna sådana miljöer.

Förebyggande insatser som möter individer innan de ansluter sig till en våldsbejakande extremistmiljö eller utvecklar en våldsbenägenhet har visat sig vara verkningsfulla och effektiva. Behovet av att stärka det förebyggande arbetet för att möta hotet från våldsbejakande extremism betonas i såväl Brottsförebyggande rådets och Säkerhetspolisens rapport om våldsam politisk extremism som i Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism.

Av Ungdomsstyrelsens studie om hur arbetet med att stödja individer till avhopp från våldsbejakande extremistmiljöer kan utvecklas framgår

att den avhopparverksamhet som bedrivs inom det civila samhället för närvarande enbart är inriktad på högerextremistiska grupper (Ungdomsstyrelsens skrifter, 2010:11). Säkerhetspolisen konstaterar vidare i sin rapport att ungdomar som anslutit sig till den våldsbejakande islamistiska miljön inte i samma omfattning som individer inom andra ideologiska våldsmiljöer är benägna att lämna dessa sammanhang när de blir äldre. De flesta individer anslutna till vitmaktmiljön eller de vänsterautonoma grupperna lämnar dessa innan de når 25 års ålder. Det är därför särskilt viktigt att stimulera verksamheter som bedrivs för att förebygga radikaliserings inom den våldsbejakande islamistiska extremistmiljön.

Mot den angivna bakgrunden avser regeringen att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att fördela medel till organisationer inom det civila samhället som bedriver verksamhet som syftar till att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremiströrelser och att stödja individer som vill lämna sådana miljöer.

7.5 Motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet

Skr. 2011/12:44

7.5.1 Insatser för att förebygga hot och våld mot förtroendevalda

Åtgärd 11: Regeringen avser att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att genomföra en kartläggning av omfattningen av hot och våld mot förtroendevalda.

Under 2004 tillsatte regeringen en parlamentariskt sammansatt kommitté som hade till uppgift att undersöka omfattningen av brott mot förtroendevalda, att se över det straffrättsliga skyddet för förtroendevalda samt att undersöka vilket stöd och vilken hjälp som erbjuds förtroendevalda som utsätts för brott. Kommittén redovisade i sitt betänkande att trakasserier mot förtroendevalda är omfattande (Jakten på makten, SOU 2006:46). Säkerhetspolisen sammanställde 2007 en rapport om hot och trakasserier mot förtroendevalda och myndighetspersoner (*Hot mot förtroendevalda*, Säkerhetspolisen, 2008). Av rapporten framgår att hot och trakasserier mot förtroendevalda och myndighetspersoner är vanligt förekommande.

Utöver de konstateranden som görs i ovanstående studier finns det ingen aktuell bild av omfattningen av angreppen mot förtroendevalda och myndighetsrepresentanter. Regeringen gav därför i januari 2011 Brottsförebyggande rådet i uppdrag att ta fram metoder för en periodiskt återkommande studie om hot mot förtroendevalda. Under 2012 avser regeringen att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att genomföra en kartläggning av omfattningen av hot och våld mot förtroendevalda. Kartläggningen ska utgöra underlag för åtgärder för att förebygga hot och våld mot denna grupp.

7.5.2 Studie om villkoren för politiskt förtroendevalda

Åtgärd 12: Regeringen har gett Statistiska centralbyrån i uppdrag att genomföra en studie som belyser villkoren för förtroendevalda inom den representativa demokratin. I studien ska bl.a. motiven till att politiker tar på sig förtroendeuppdrag, hur förtroendevalda uppfattar sina uppdrag och orsakerna till att politiker lämnar förtroendeuppdrag i förtid undersökas.

Att det finns ett intresse från enskilda att bli ledamöter inom kommunalfullmäktige, landsting eller riksdagen är av avgörande betydelse för det svenska folkstyret. Under senare år har medlemsantalet inom de etablerade partierna minskat, vilket har givit upphov till frågor om representativitet och partiernas rekrytering till de politiska uppdragen. Vidare lämnar var sjätte politiker sitt förtroendeuppdrag i förtid. Avhoppet är vanligast bland yngre politiker. Politikernas benägenhet att lämna förtroendeuppdrag i förtid kan skapa problem för den representativa demokratins funktionssätt. För närvarande är kunskapen om anledningarna bakom avhoppet bristfällig.

Mot denna bakgrund gav regeringen i oktober 2011 Statistiska centralbyrån i uppdrag att genomföra en studie om villkoren för de förtroendevalda. Studien ska bl.a. undersöka vilka motiv som ligger bakom att politiker väljer att ta på sig förtroendeuppdrag, hur de förtroendevalda uppfattar sina uppdrag, hur de betraktar politikens villkor och orsakerna bakom avhoppet från politiska förtroendeuppdrag. Studien ska senast redovisas den 15 februari 2013.

7.6 Fördjupa det internationella samarbetet

7.6.1 Studie om förebyggande insatser mot extremism i andra länder

Åtgärd 13: Regeringen avser att ge Försvarshögskolan i uppdrag att genomföra en studie som belyser exempel på framgångsrikt arbete med att förebygga våldsbejakande extremism i andra länder.

Utvecklingen av den våldsbejakande extremismen kan inte enbart betraktas ur ett nationellt perspektiv. Enligt Säkerhetspolisens rapport om våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige påverkas dessa extremistmiljöer av utvecklingen av extremismen internationellt och av politiska omständigheter i omvärlden. Framför allt kan utvecklingen i konfliktzoner påverka enskildas benägenhet att ansluta sig till våldsbejakande grupper.

Andra länder har stor erfarenhet av arbete för att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremism. I länder som drabbats av allvarliga extremistdåd, t.ex. Storbritannien och Nederländerna, har ett omfattande förebyggande arbete genomförts. Erfarenhet från sådant arbete kan bidra till att utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism som bedrivs i Sverige.

Mot denna bakgrund avser regeringen att ge Försvarshögskolan i uppdrag att genomföra en studie som belyser exempel på framgångsrikt arbete med att förebygga våldsbejakande extremism i andra länder.

7.6.2 Internationell samverkan och internationellt kunskapsutbyte

Åtgärd 14: Regeringen avser att fördjupa och utöka arbetet inom internationella nätverk och därigenom bidra till ökad samverkan och ett ökat kunskapsutbyte över nationsgränserna.

Den våldsbejakande extremismens internationella organisering skapar ett behov av en internationell samverkan och ett internationellt kunskapsutbyte. Samverkan sker i första hand inom EU, men även bilateralt och inom nätverk som etablerats med avsikt att stärka kunskapsutbytet i frågor som berör extremism och terrorism. Sverige deltar t.ex. sedan 2008 i Policy Planners Network (PPN), ett mellanstatligt nätverk som skapades för att systematisera utbytet av kunskap om förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism.

Sverige deltar också i ett EU-nätverk för att stärka medvetenheten om extremism (Radicalisation Awareness Network). Nätverket ska utgöra en plattform för kunskaps- och erfarenhetsutbyte inom EU.

Sverige avser att under 2012 delta som partnerland i ett europeiskt samarbetsprojekt för att motverka radikaliserings. Projektet, som finansieras av Europeiska kommissionen, syftar till att utveckla ett digitalt utbildningspaket för personer som kan komma i kontakt med personer som kan vara på väg att anamma ett våldsbejakande beteende för politiska eller ideologiska syften. Utbildningspaketet ska vara anpassat till yrkesverksamma inom berörda myndigheter, skolan och organisationer inom det civila samhället. Projektet kommer att pågå till 2014.

Den internationella samverkan och kunskapsutbytet som nämns ovan har bidragit till att utveckla det nationella arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism. Regeringen avser därför att fördjupa och utöka den internationella samverkan och det internationella kunskapsutbytet.

Åtgärd 15: Regeringen avser att inleda ett arbete för att sprida exempel på framgångsrika metoder för att förebygga våldsbejakande högerextremism inom EU och verka för att nätverk för kunskaps- och erfarenhetsutbyte etableras.

Närvaron av våldsbejakande högerextremism har under 00-talet blivit påtaglig i flera europeiska länder. Ett tecken på en tilltagande aktivitet av våldsam högerextremism är att antalet hatbrott med högerextrema kopplingar ökade i Europa mellan 2000 och 2006 (Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, *Report on Racism and Xenophobia in the Member States of the EU*, FRA 2007). Det högerextrema våldet utgör ett särskilt stort problem för minoritetsgrupper såsom muslimer, judar, romer och hbt-personer.

Sverige har långvarig erfarenhet av att arbeta förebyggande mot våldsbejakande högerextremism. Under 90- och 00-talen genomfördes ett framgångsrikt arbete för att motverka den då tilltagande vitmaktrörelsen, vilket bl.a. redovisas i Brottsförebyggande rådets uppföljning om rättsväsendets insatser mot hatbrott. Genom insatser inom rättsväsendet, kommuner och det civila samhället motverkades en trend av tilltagande kriminalitet och våldsutövning inom vitmaktgrupperna (Brå 2002:9). Exempel på framgångsrika metoder redovisas även i Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisens rapport om våldsam politisk extremism liksom i Sveriges Kommuner och Landstings exempelsamling på lokala insatser mot våldsbejakande extremism (*Lokala insatser mot våldsbejakande extremism*, Sveriges Kommuner och Landsting 2010).

Med utgångspunkt i Sveriges erfarenhet inom detta område avser regeringen att inleda ett arbete för att inom EU identifiera, samla och sprida exempel på framgångsrika metoder för att förebygga våldsbejakande högerextremism samt verka för att nätverk för kunskaps- och erfarenhetsutbyte etableras.

8 Finansiering och ekonomiska konsekvenser Skr. 2011/12:44

Inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse disponerar regeringen anslaget 6:1 Allmänna val och demokrati, från vilket nya åtgärder i denna handlingsplan kommer att finansieras.

9 Uppföljning och utvärdering

Regeringen avser att under 2014 följa upp det arbete som bedrivs för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism och genomföra en utvärdering. Syftet är att bedöma effekterna av åtgärderna och behovet av ytterligare åtgärder.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2011

Närvarande: Statsråden Björklund, ordförande, Ask, Erlandsson, Hägglund, Carlsson, Sabuni, Billström, Adelson Liljeroth, Tolgfors, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Ullenhag, Hatt, Löf

Föredragande: statsrådet Ohlsson

Regeringen beslutar skrivelse 2011/12:44 Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.